

PRÁVNA ZODPOVEDNOSŤ V DEFAŠIZAČNOM ZÁKONODARSTVE ČESKOSLOVENSKA A V MEDZINÁRODNOM PRÁVE

Jozef Beňa

Príspevok skúma dôvody a okolnosti vydávania defašizačnej legislatívy v Československu najmä v rokoch 1944–1945. Venuje sa priority diskutovaným aspektom teoreticko-právnych východísk tejto problematiky, koncepcie medzinárodnej trestnoprávnej zodpovednosti, morálnej, historickej a politickej zodpovednosti občanov štátov ktoré vyvolali a viedli dobovačnú vojnu, prezumpcie zodpovednosti osôb nemeckej a maďarskej národnosti občanov ČSR, ktorí dobrovoľne prijali štátne občianstvo cudzej okupačnej moci, ďalej otázkam o individuálnej vine a treste vedúcich predstaviteľov týchto agresívnych štátov. Príspevok sa osobitne venuje problematike nastolenia a zakotvenia medzinárodno-právnej trestnej zodpovednosti v podobe Štatútu medzinárodného vojenského tribunálu, ako aj vnútroprávnej problematike obsahu retribučných noriem. Vyústením príspevku je nastolenie a riešenie problematiky kolektívnej zodpovednosti a zločinu prípravy sprisahania proti mieru v činnosti norimberského medzinárodného vojenského tribunálu. Polemizuje s útočne konštruovaným inštitútom kolektívnej viny, ktorý mal a má zdiskreditovať celú denacifikačnú legislatívu ČSR. Problematika dekrétov prezidenta republiky a nariadení Slovenskej národnej rady, dvoch zdrojov a systémov československého antifašistického zákonodarstva v ich vzájomnom kompatibilnom a komplementárnom vzťahu, ktorá je zakomponovaná do širšieho kontextu právneho vývoja, jeho materiálnych a formálnych prameňov.

I.

Vytváranie záverov a názorov o subjektívnom, vnútornom vzťahu, vzťahu zodpovednosti, viny za prípravu, začatie, kruté neľudské vedenie vojny, prebiehalo v návaznosti na morálny stav verejnej mienky, na stav dosiahnutý aj v medzinárodnom práve. Sústreďme sa na aspekty morálnej, právnej a politickej zodpovednosti, jej súvislostí a ovplyvňovanie týchto rovín osobitne v týchto polohách:

A) Zodpovednosť národa, ľudu daného štátu za vedúcich činiteľov svojho štátneho útvaru, až po otázku pravdivosti tézy koncentrovanej vo vete: „národ má takých vodcov, akých si zaslúži“ a dôsledkov z nej vo formulácii že národ je zodpovedný za to, aké má politické a štátne vedenie, vrátane vyvodenia plnej a dôslednej konzekvencie z týchto úsudkov v podobe výroku, ktorý vlastne suspenduje právo a spôsobilosť národa na sebaurčenie (spôsobom analogickým pozastaveniu spôsobilosti na právne úkony vo vzťahu k fyzickej osobe), výroku s relevanciou quasi rozsudku, že takýto národ nie je dočasne spôsobilý realizovať svoje právo na štátne sebaurčenie.¹ V tomto prístupe a hodnotení je zodpovednosť národa a jeho vodcov, predstaviteľov štátu kumulova-

ná, zjednotená. Za protiprávne konania je zodpovedný národný štát, národ ako nositeľ štátnosti, predstavitelia štátu, ako jeho reprezentanti. Možný je aj dilematický prístup, oddelujúci zodpovednosť národa od zodpovednosti predstaviteľov štátu, vylučujúci zodpovednosť jedného z týchto činiteľov, odmietajúci zodpovednosť druhého činiteľa. Prejavovalo sa to v úsudku, že zodpovedným (kolektívne vinným) za vojnu a masové vraždenie bol len A. Hitler, nie aj ďalší činitelia nacistického štátu, t.j. koncentrácia viny na jednu osobu, autokrata, Führera, s nevinou všetkých ďalších, ktorí sa bránili povinnosťou plniť akékoľvek rozkazy vodcu. Iný variant rozšírenie viny na vedenie štátu (stranoštátu), t.j. vinným bol A. Hitler (vodca), vedenie NSDAP, SS a nacistického štátu, vojenské, priemyselné zbrojárske a finančné elity predstavovalo už oddelenie zodpovednosti z oboch činiteľov, vedenia štátu a národa štátu, a jeho koncentrovanie na prvé subjekty. Kontradiktórnym protipólom mohol byť úsudok, že kolektívne vinným bol celý nemecký ľud, ktorý prinajmenšom vo svojej prevažujúcej väčšine, A. Hitlera a jeho ciele podporovala alebo neprejavovala výraznejší odpor.²

- B) Zodpovednosť nie iba za spáchanie zla, ale zodpovednosť aj za nekonanie proti zlu:** t.j. na rovinu vývoja morálneho, politického a právneho vzťahu individuálnych osôb, národov a štátov k druhej svetovej vojne, na prístup ktorý vyústil do stanoviska: zodpovedným, vinným, bol nielen ten, kto viedol vojnu, zúčastnil a podieľal sa na nej, bol spojencom hitlerovskej koalície, ale aj ten, kto proti takejto zločinnej vojne aktívne nebojoval, nevystupoval proti nej, alebo netrpel vo fašistických väzeniach, lágroch a koncentračných táboroch. Teda za jediné zákonné, správne a spravodlivé konanie, osoby, národa a štátu sa považoval výlučne ozbrojený boj, aktívny odpor voči vojne, štátom, ktoré ju viedli. Tertium non datur; tretia možnosť neexistovala resp. tretia nejestvovala (!). V tomto morálnom maxime, požiadavke na správanie sa jednotlivca, v tomto právnom pravidle podľa ktorého sa v medzinárodnom práve obdobia druhej svetovej vojny posudzovala zodpovednosť štátov samotné správanie sa v podobe neutrality, pasivity, dokonca aj pasívnej rezistencie nepovažovalo za konanie exculpujúce daný subjekt. Vo svetovej, všeludskej katastrofickej kataklizme platilo nekompromisné pravidlo podľa ktorého sa súdili osoby, národy a štáty: „Kto nejde s nami, ide proti nám.“ A platilo v imperatívnej, temer apodiktickej dikcii.
- C) Zodpovednosť a to právnu, medzinárodnoprávnu zodpovednosť nie iba štátov, ale medzinárodnoprávnu zodpovednosť hláv štátov, ich vlád, predstaviteľov štátov:** t.j. na vývoj právnej zodpovednosti od uznanej a už aj vyvodzovanej právnej zodpovednosti štátov za rozpútanie a vedenie vojny, **k individuálnej medzinárodnoprávnej zodpovednosti vlád, hláv štátov** takýchto krajín, ako aj právnických osôb (vojnových zločincov a zločinných organizácií).
- D) Na vývoj zodpovednosti v dvoch dimenziách a to:** a) na špecifikáciu kategórií medzinárodnoprávnych zločinov a vymedzenie podmienok trestnej zodpovednosti podľa medzinárodného trestného práva, vrátane zredukovanie podmienok vylučujúcich trestnú zodpovednosť, a b) na účel trestu, chápaný nie iba ako odplatu, nie likvidáciu páchatel'a, ale likvidáciu podmienok, ktoré vyvolali zločin tak, aby sa nemohli obnoviť a aktivovať.

II.

K zodpovednosti národa za vojnu vyvolanú a vedenú jeho štátnymi predstaviteľmi a k zodpovednosti národa a to morálnej, politickej ale tiež aj právnej, za svojich vedúcich štátnikov, ktorý rozpúťali a viedli vojnu, sa dospelo ústavnopoliticky v období prevládania spoločenstva národov a štátov s konštitucionalistickou formou štátu a všeobecným volebným právom. Predpokladom reálnosti takejto zodpovednosti bol a je fungujúci volebný systém, s demokratickým politickým systémom. Filozof K. Jaspers pri rozборе pojmov viny, jej druhov, obsahu, podmienky za ktorých jednotlivý druh viny vzniká a následkov z nich, dospel k záveru, že kolektívna vina národa všeobecne, či vôbec národa nemôže jestvovať. Môže jestvovať iba jedna forma, druh zodpovednosti národa a to: **kolektívna politická vina národa**, o nej a dôsledkoch za ňu rozhoduje víťaz.³

E. Beneš, prezident ČSR, v emigrácii na prelome rokov 1941/1942 pri úvahách o demokratickej reorganizácii povojnovej Európy a sveta, z **politicko-morálnych dôvodov** trval na to, že Nemecko a Maďarsko musia vydať svoj lup z roku 1938. Výslovne hovoril, že tento jeho názor nie je diktovaný nejakým citom pomsty, nenávisťou, nepriateľstvom alebo germanofóbiou, či maďarobijstvom. V Nemecku sa o teórii totálnej vojny diskutovalo a totálna vojna bola pripravovaná aj v kruhoch nenacistických, viac ako dvadsať rokov. Nemecko sa ako národ a štát takto dostali do veľkej mravnej a politickej dekadencie, v ktorej mohli zostať, ktorá sa vyvíjala a menila po celé nasledujúce generácie. Z toho vznikla, vyvíjala sa a vyplývala aj zodpovednosť tohto národa a jeho štátu politická a morálna. „Nemci ako národ a štát sú zodpovední za Hitlera a Himmlera rovnako tak ako Američania za Lincolnu alebo Roosevelta, Angličania za Churchilla, Taliani za Mussoliniho, Maďari za Horthyho, Čechoslováci za Masaryka a Rusi za Lenina a Stalina. Keby táto téza nebola pravdivá a za takú prijatá, nebol by možný riadny a organizovaný medzinárodný život. A jednotlivé štáty a národy musia niesť dôsledky tejto zodpovednosti. Táto spravodlivosť nemusí byť však ani pomstou, ani pokusom o zničenie odporcu. Keby však ani po tejto vojne nebol daný doklad a dôkaz o tom, že sa žiadna útočná vojna už bez trestu nesmie vyvolať a že sa politické systémy s nacistickou morálkou proste a už medzinárodne trpieť nebudú, nemal by som už vôbec nádeje, že možno Európe a ľudstvu pomôcť.“⁴

Vyjavila sa tak a perspektívne sa formovala norma medzinárodnej politickej zodpovednosti národov za mier, zodpovednosti národov za svojich štátnych predstaviteľov. Nastol'ovala sa požiadavka formulovať politicky aj právne zodpovednosť za útočnú vojnu, uložiť podľa práva za ňu trest a presadiť medzinárodnoprávne normy prevencie, ako aj včasného pacifikovania zločinných politických systémov v štátoch sveta. Myšlienky formulované prezidentom ČSR neboli ojedinelé.⁵ Zodpovednosť za správanie, za konanie národov a štátov, malo však zrejme z hľadiska viny povahu morálnu a politickú. Avšak spôsob vyodenia dôsledkov vo vzťahu k nemeckému národu za to, že umožňoval, schvaľoval konania vedúcich predstaviteľov nemeckého nacistického štátu, ktoré dosiahli kvalitu a znaky vojnových zločinov, zločinov proti mieru a zločinov proti ľudskosti mal dve dimenzie: a) denacifikačnú a b) demilitarizačnú, nepochybne dimenzie aj trestajúcej spravodlivosti aj spravodlivosti vykoreňujúcej zlo, v zmysle uloženia a vykonania trestu ako kategorického imperatívu.⁶ Odmietla sa adekvátna, či ekvivalentná pomsta, staroveký princíp talia zakotvený v Chamurapioho kódexe⁷ aj v Starom zákone,⁸ či zásada vae victis,⁹ trest decimácia¹⁰ podľa starovekého vojenského trestného práva. Zdôraznilo sa že:

a) „Spojenci nemajú v úmysle zničiť alebo zotročiť nemecký ľud,“ a váha sa položila na:
b) nápravnú, celonárodnú resocializačnú úlohu, z hľadiska medzinárodného práva, politiky a morálky.¹¹ Moc a vôľa víťazov, spojeneckých mocností voči porazenému Nemecku sa nevyznačovala zvlášťou, slepou pomstou, ale uznávaním doterajších pravidiel, vytvorením a uplatnením nových noriem medzinárodného práva. **Nemecký národ** najskôr stratil resp. **mal suspendované a neskôr boli obmedzené jeho politické práva**, ako **suverénneho subjektu (subjektov) medzinárodného práva**.¹² Ako potrestaný nepochybne celkove uznal, že je trestaný právom. Dôsledok viny, politickej a morálnej viny národa prinieslo to čo, K. Jaspers formuloval ako: „z morálnej viny vyrastá morálny nadhľad a tým aj pokánie a obroda. Je to vnútorný proces, ktorým potom má aj skutočné dôsledky vo svete.“¹³ Skutočnými dôsledkami z tejto **morálnej a politickej obrody** bolo **všeobecné uznanie práva nemeckého národa na sebaurčenie**, až do vytvorenia vlastného, najskôr dvoch, neskôr zjednoteného nemeckého štátu.

Súčasťou vyvodenia konzekvencií z takto uznanej a uplatnenej politickej zodpovednosti nemeckého národa, bol aj odsun Nemcov, z Poľska, Československa a Maďarska.¹⁴ V právnej doktríne Spolkovej republiky Nemecka, v jej ústave (základnom zákone) sa však toto opatrenie založené na politickej, morálnej a historickej zodpovednosti nemeckého národa „prijaté v Postupime vládnymi Spojených štátov, Spojeného kráľovstva a vtedajšieho Sovietskeho zväzu v júli/auguste 1945 boli striktné založené na medzinárodnom práve“,¹⁵ sa považuje za „vyhnanie“. A zdalo sa, že v rokoch 1990 a nasledujúcich sa usilovali, aby si túto formuláciu osvojili aj štáty, z ktorých boli tieto osoby odsunuté.

III.

Politická zodpovednosť národa za vedenie útočnej vojny, ako aj zodpovednosť tohto národa za svojich štátnikov, sa vzťahovala aj na maďarský národ. Maďarsko sa zapojilo do vojny postupne: 11. apríla 1941 zaútočilo na Juhosláviu a 27. júna 1941 vypovedalo vojnu Sovietskemu zväzu. Západným veľmociam Maďarsko najskôr odmietalo vojnu vypovedať. Napokon Veľká Británia vyhlásila vojnu Maďarsku 7. decembra 1941. Spojené štáty vazalov Nemecka nepovažovali za suverénne štáty a preto vojnu Maďarsku nevyhlásili. Maďarsko samotné, na nátlak Hitlera vyhlásilo vojnu USA.¹⁶ Môže vzniknúť otázka, či vôbec a ak áno, od ktorého momentu nastupuje táto zodpovednosť maďarského národa. Vláda ČSR v nóte zo 16. decembra 1941, opätovne zdôraznila, že československý národ a štát je vo vojnovom stave s Nemeckom a Maďarskom od tej doby, kedy sa vlády týchto krajín dopustili prvých násilných činov proti bezpečnosti, samostatnosti a územnej celistvosti Československej republiky.¹⁷ Za takéto činy zo strany Maďarska, považovala vláda ČSR anexiu územia na základe nespravodlivej a násilnej viedenskej arbitráže, pripojenie sa Maďarska k medzinárodnému zločinu Nemecka voči ČSR zo 14. a 15. 3. 1939 tým, že vtrhlo na Podkarpatskú Rus a na východné Slovensko, okupovalo a anektovalo tieto územia ČSR. Od tohto momentu bol československý štát a národ vo vojnovom stave s Maďarskom. Vláda ČSR však poukázala aj na zodpovednosť Maďarska už od jeho účasti, pomoci pri príprave agresie Nemecka voči ČSR, neskoršie voči Rumunsku a Maďarsku. Od tohto momentu, od týchto násilných činov proti bezpečnosti, samostatnosti a územnej celistvosti ČSR, možno uvažovať aj o otázke politickej zodpovednosti maďarského národa za svoju vládu.¹⁸

Maďarská politika „dvoch železok“ skôr „sedenia na dvoch stoličkách“, usilujúca sa špekulatívne o zachovanie mierových vzťahov, minimálne neutrality zo strany Veľkej Británie k Maďarsku, pri súčasnom spojení s Talianskom a Nemeckom a nadobúdanie územných ziskov z toho, stroskotala v decembri 1941. Britská vláda totiž rozhodla o tom, že medzi ňou a Maďarskom, ako aj Fínskom a Rumunskom je vojnový stav. Dôležité je pritom celé znenie, kontext tohto medzinárodnoprávného aktu V. Británie. Dikcia, znenie tohto aktu totiž znamenalo, že ktorýkoľvek štát, ak je spojencom Nemecka, je ipso facto nepriateľom Veľkej Británie, USA, ZSSR a všetkých ich spojencov. Tretia možnosť nejestvovala. Medzinárodnopoliticky a právne sa tým vylúčila možnosť alibistickej politiky štátov akými bolo aj Maďarsko, ktoré formálne, právne nevyhlásilo vojnu Veľkej Británii, či USA. Platilo to ďalej aj pre Bulharsko, ktoré zase nevyhlásilo vojnu ZSSR.

Bipolárne vyhrotenie frontov druhej svetovej vojny, klasifikovaním jej účastníkov, vojnuvedúcich štátov rovnakým metrom a rovnakým rezom, a to totiž delením na dve strany v tejto vojne a to buď na spojencov alebo na nepriateľov, verejne ohlásil vo svojej svojom prejave, ktorý bol prednesený po dohode s USA, premiér vojnového kabinetu Veľkej Británie W. Churchill v decembri 1941: „Každý muž alebo štát, ktorý ide s Hitlerom je naším nepriateľom. To sa týka tiež všetkých biednych, zradných Quislingov, ktorí zo seba urobili nástroje a agentov nacistického režimu proti svojim krajanom a proti svojej rodnej krajine. Títo Quislingovia, rovnako ako nacistickí vodcovia, ak nebudú zlikvidovaní svojim vlastným ľudom, čo by nám uľahčilo prácu, budú vydaní na úsvite víťazstva spojeneckej spravodlivosti a súdu.“¹⁹ Prejav znamenal, morálne, politicky a právne, nastolenie imperatívnej, nepopierateľnej normy, typu apodiktického zákona: Kto nejde s nami ide proti nám! Súkromné, ani parciálne vojny, sa nevedú. Kto ide s Hitlerom, je náš nepriateľ, ba viac nepriateľ celého ľudstva a súčasne aj nepriateľ vlastného národa. Z tohto vyhlásenia britského premiéra, odsúhlaseného prezidentom USA vyplývalo, že kto vedie vojnu, zúčastňuje sa na vojne s Hitlerom, aj z dôvodov akejkoľvek subjektívnej historickej krivdy, či nespravodlivosti, alebo aj z dôvodov údajnej záchrany vlastného národa, či z donútenia, je pre britsko-amerických spojencov vojnovým nepriateľom. Subjektívna historická krivda akéhokoľvek národného štátu, či vnútorne prežívaná historická nespravodlivosť (teda aj Trianonská mierová zmluva z r. 1920 chápaná a pestovaná v Maďarsku ako krivda a nespravodlivosť), ani dôvody údajnej záchrany vlastného národa, či zapojenie sa do vojny z donútenia na strane nacisticko – fašistickej Osi, sa nebude uznávať po jej skončení za okolnosť vylučujúcu zodpovednosť za spáchanie vojnových zločinov ani za poľahčujúcu okolnosť štátu vojnového spojenca Nemeckej ríše. Bolo to vyhlásenie premiéra britského vojnového kabinetu urobené s plnou vážnosťou, naliehavosťou a zrozumiteľnosťou. Obsahovalo pravidlo správania, s relevanciou materiálneho prameňa medzinárodného práva.

Sila zla fašizmu, nacizmu bola uznaná za najvyššie zlo, zlo, ktoré ohrozuje ľudstvo, v boji, proti ktorému sú povinné spojiť sa všetky národné štáty. V spojení s nacizmom, aj v subsidiárnom, satelitnom, či vazalskom, čaká národy týchto krajín otroctvo, hrozba vyhubenia. Buď, alebo! Tretia možnosť bola vylúčená.

Boli to slová výzvy pre národy, že ich zodpovednosť za vedenie vojny, zodpovednosť za vodcov ich štátnych útvarov, dosiahla vyšší stupeň. Spočívala nie iba v úlohe zastaviť účasť vlastných národných štátov na vojne na strane nemeckého a talianskeho nacizmu a japonského militarizmu. Bola to aj slová výzvy k národom týchto štátov, na uvedomenie si vlastnej zodpovednosti, výzva realizovať voči týmto svojim štátnym predstaviteľom,

spojencom, vazalom nacistického Nemecka svoje právo na odpor, právo na revolúciu, výzva na splnenie povinnosti začať a rozvinúť antifašistický odboj voči režimom vo vlastných štátoch.

IV.

Bola tu aj otázka zodpovednosti slovenského národa za účasť vojnového slovenského štátu vo vojne proti Poľsku, Juhoslávii, proti ZSSR vyslaním vojska, ako aj za vyhlásenie vojny Veľkej Británii a USA. Vláda V. Británie vypovedala vojnu Fínsku, Maďarsku a Rumunsku. Nevzala však vôbec zreteľ na vojnový slovenský štát, resp. bratislavskú vládu. Sovietska vláda na vyhlásení vojnového stavu tzv. slovenskej vláde nenaliehala, aj keď sa táto zúčastňoval na vojne proti ZSSR svojimi ozbrojenými silami na jeho území. Podľa československej vlády to znamenalo, že tieto **mocnosti „neberú jednoducho na vedomie existenciu tzv. slovenského štátu** a že v ňom vidia podľa práva to, čím je v skutočnosti: umelý a dočasný výtvar nemeckej politiky, ktorá s ním nakladá celkom podľa svojej vôle a ktorá ho používa na svoje ciele tak dlho pokiaľ sa im to javí vhodným“. Vláda ČSR pritom zdôrazňovala, že slovenský ľud vo svojej obrovskej väčšine sa stavia nepriateľsky proti Nemecku i proti jeho služobníkom a že za jediné legítimnú vládu uznáva československú vládu teraz so sídlom v Londýne²⁰ Až potiaľto v tomto rozsahu a k tomuto času, mohla byť vylúčená politická zodpovednosť slovenského národa. Mravná, politická a právna zodpovednosť štátneho a politického režimu vojnového slovenského štátu bola ustálená, resp. ešte sa vyvíjala a prehľbovala.²¹ Československá vláda v emigrácii, v Londýne začalo pracovať aj na koncipovaní zásad o právnej zodpovednosti jednotlivých občanov, osôb.²² O týchto okolnostiach vedeli, resp. sa mohli dozvedieť z vysielania emigračného rozhlasu z Londýna, obyvatelia na Slovensku. Svoju zodpovednosť vyvodzovali aj zo svojho politického, právneho a morálneho vedomia, určite slovenskí antifašisti.

Posudzovanie skutkových dôvodov a stupňa politickej zodpovednosti slovenského národa za zapojenie slovenského štátu do vojny proti antifašistickým spojencom, vyvodzovanie dôsledkov z neho, či možnosti exculpácie, vyvinenia sa Slovákov z nej sa komplikovalo, kolidovalo a kombinovalo aj so záujmom vlády v Londýne, prezidenta ČSR vyšachovať, vytlačiť iné politické sily z možnosti získania participácie na vedení oslobodzovacieho boja národa. Podľa hodnotiaceho súdu Š. Osuského, ktorý pochádza z roku 1943, (teda si rok potom ako bol v marci 1942 odvolaný zo všetkých funkcií z londýnskej vláde) „oficiálne londýnska československá politika hádzala slovenský národ do jedného vreca s Tukom jedine preto, aby mohla po vojne trestať celý slovenský národ, ... oficiálna československá propaganda je vedená tak, aby bol vzbudený dojem, že slovenský národ je politicky nevypelý a nespoľahlivý a že preto ho treba dať pod politické tutorstvo dr. Beneša, aby mu napravil hlavu a vychoval ho“.²³ V armádnom vedení v Londýne sa v januári 1942 pracovalo na projektoch „vojensko-byrokratickej diktatúry, ktorú chceli doma zaviesť“ ... Benešove ministerstvá pripravovali „podľa zákona o obrane štátu z roku 1936 návrhy o ‚mimoriadnych opatreniach v odbore verejnej správy‘, o prenesení civilnej správy na vojenské orgány, o stannom práve, obmedzení slobody atď.“²⁴

Zorganizovaním, začatím a priebehom SNP sa slovenský národ, prejavil ako, národ činne, vojensky antifašistický,²⁵ politicky svojbytný, slobodný a zodpovedný za svoje konania vo vojne. Uplatnil si svoje právo na sebaurčenie v novej ČSR, na princíp rov-

ný s rovným s českým národom, ako aj na svoje miesto medzi spojeneckými národmi, v ich slobodnom a demokratickom spoločenstve.²⁶ Exculpoval, vyvinil sa týmto slovenský národ za svoju spoluzodpovednosť vyplývajúcu z účasti vojakov slovenského štátu na vojne, alebo iba potvrdil, či manifestoval svoje antifašistické myslenie a postoje od samého začiatku vojny?²⁷ Povstanie však kategoricky nebolo, iba „niekoľkotýždňovým alibistickým bojom...“²⁸ ako sa ho usilovali znevážiť neprajníci, či priamo nepriatelia slovenského národa. Zhrnújúco možno povedať: slovenský národ uniesol bremeno svojej zodpovednosti v tejto vojne. Vyvrátil hypotézu o politickej zaostalosti, reakčnosti, profašistickosti svojho vedomia a postojov. Zodpovednosť za zapojenie sa do zločinnej vojny, za uplatňovanie fašistického režimu, rasovej politiky, za represie voči vlastnému ľudu, jeho občanom, sa ustálila. Zodpovednosť spočívala na režime vojnového štátu, ako aj na jeho predstaviteľoch ako individuálna trestnoprávna zodpovednosť, konkrétnych osôb, za konkrétne skutky.

Maďarsko ako subjekt medzinárodného práva, plne právne zodpovedný účastník zločinnej vojny, bolo štátom agresorom aj podľa stanoviska USA. V literatúre sú zaznamenané dva pokusy o vystúpenie Maďarska z vojny na strane Osi. Tajné rokovanie so Spojencami v septembri 1943 a Horthyho pokus o odtrhnutie od Nemecka z októbra 1944. Pri prvom, v memorande pre spojencov Maďarsko zdôrazňovalo svoje želanie, „podržať si aspoň územia reanektované v období 1938–1941“. Druhý pokus sa artikuloval do podoby „predbežného prímeria“ Maďarska so Spojencami.²⁹ Regent M. Horthy a maďarský generálny štáb nekonali náležite. Šanca Maďarska odtrhnúť sa od nacistického Nemecka zostala na úrovni vyhlásenia ríšskeho správcu o odtrhnutí od Nemecka. Bojové oddiely Strany šíkových krížov podporovaných Nemcami však ovládli situáciu v Budapešti a v Maďarsku vojensky i politicky. Pôvodne odbojný ríšsky správca M. Horthy, menoval druhý deň F. Szálasiho³⁰ za premiéra a sám na svoj úrad rezignoval. Nový režim na čas anektoval aj južné Sedmohradsko, zahájil krutovládú³¹ a splnil **svätoštefanskú víziu** vyhlásením „**Ríše spojených maďarských odvekých krajín**“.³² Príprava na organizovaný ozbrojený odpor, bola v decembri 1944 zlikvidovaná a jeho vodcovia tohto antifašistického vystúpenia boli popravení. Všadeprítomná represia bola jednou z príčin, že maďarská antifašistická rezistencia neprerástla do povstania proti nadvláde Nemcov a maďarských nacistov. Druhým faktorom spôsobujúcim neprerastenie antifašistickej rezistencie v Maďarsku do formy celonárodného povstania, skutočnosťou ktorá by ju vyvinila zo zodpovednosti politickej a morálnej bola „akási vďačnosť, ktorú mnohí ešte k Nemecku pociťovali za jeho pomoc pri odčiniňovaní trianonských krívd“. Dlhodobá maďarským štátom, vládnucou maďarskou elitou presadzovaná patologická psychóza územného revizionizmu, ďalej stotožňovanie Maďarska s predtrianonským Uhorskom a temer „sagrálne, či posvätné“ požiadavky jeho teritoriálnej reštitúcie, bola ak nie prvým, určite sekundárnym faktorom, že sa Maďarsko ako národ ako štát, stalo zodpovedným politicky a morálne za zločiny vojny, fašizmu a nacizmu. Maďarsko bolo antifašistickými spojencami hodnotené z hľadiska medzinárodného práva verejného resp. vojnového ako: a) európsky nepriateľský štát, b) ako štát, ktorý sa stal spojencom hitlerovského Nemecka a zúčastnil sa po jeho boku vojny proti ZSSR, Spojenému kráľovstvu, Spojeným štátom americkým a iným Spojeným národom, c) ako národ a štát, ktorý nesie svoj podiel zodpovednosti za túto vojnu.³³

Maďarsko, maďarský národ, jeho ľud, sa neoslobodil od nacizmu vlastným konaním. Prispel k tomuto oslobodeniu iba čiastočne. Stalo sa tak prechodom časti horthyovských

vojsk na stranu Spojencov. Až po oslobodení východnej časti Maďarska sa na jeho území vytvorila v Debrecíne dočasná maďarská vláda, ktorá v mene Maďarska 28. 12. 1944 prerušila styky s Nemeckom, vypovedala vojnu Nemecku a 20. januára 1945 uzavrela prímerie.³⁴ Na rozdiel od porazeného Nemecka, ktoré kapitulovalo bezpodmienečne a úplne, v ktorom nebola ústredná nemecká vláda, a kde vlastne nemecký štát zanikol,³⁵ v Maďarsku sa takáto ústredná antifašistická vláda vytvorila a Maďarsko ako štát, subjekt medzinárodného práva, ako porazený štát s uzavretým prímerím jestvoval ďalej.³⁶ Suverenita tohto štátu však ako bývalého satelitného štátu a porazeného bola obmedzená a podrobená právomoci Spojeneckej kontrolnej komisii. Maďarský národ a štát však podľa Deklarácie o oslobodenej Európe, nepatrili k národom a štátom, ktorému by agresívne národy odňali násilím jeho zvrchované práva a samosprávu. Naopak participoval na tomto násilí, ako jeden z agresívnych národov a štátov a odňal resp. zúčastnil sa vojensky na odňatí zvrchovaných práv iných národov a štátov. Prímerie, obmedzenie suverenity maďarského štátu Spojeneckou kontrolnou radou mu dávalo možnosť usilovať o svoje premenu na štát mierumilovný, demokratický, rešpektujúci „medzinárodný poriadok vybudovaný na zásadách práva, zasvätený mieru, bezpečnosti, slobode a všeobecnému blahu ľudstva“.³⁷

V obmedzení suverenity maďarského štátu sa prejavilo vyvodenie medzinárodnoprávnej zodpovednosti voči nemu, za jeho účasť na vedení zločinnej vojny. Ďalej sa v tomto obmedzení (suspendovaní) suverenity maďarského štátu prejavilo aj určité a obmedzené suspendovanie sebaurčovacieho práva maďarského národa, vyvodenie medzinárodnej zodpovednosti voči nemu na, možno povedať čas určitý a to až do ratifikovania mierovej zmluvy s Maďarskom (od 1. februára 1946 už nie kráľovstvom, ale republikou) ku ktorej došlo od 14. októbra 1947.³⁸

V.

Popredný nemecký existencionalista Karl Jaspers rozpracoval a morálne filozoficky vyjadril pojem viny. Urobil tak v rokoch, keď nemecký národ si spýtal svoje svedomie a pykal za zločiny nacistického režimu, ktoré schvaľoval, podporoval a proti nim relevantne nevystúpil. Rozlišoval kriminálnu vinu, politickú vinu, morálnu a metafyzickú vinu, ich príčiny a podmienky, odlišnosti z hľadiska naplnenia týchto dôvodov, ako aj z hľadiska ich odpykania, či potrestania.

Premyslené, organizované priam industriálne hubenie civilného obyvateľstva, plánovanie a systematické uskutočňovanie vraždenia národov rás, pritom páchané v mene štátu, ako realizáciu jeho štátnej politiky viedlo antifašistický svet, spojené národy, k odpovedi spôsobom a formou práva. Vytváralo sa nové odvetvie medzinárodného práva, medzinárodné právo trestné. Prvými prameňmi tohto práva boli: Londýnska (Svätojakubská) deklarácia z 13. januára 1942;³⁹ po nej Moskovská deklarácia z 30. októbra 1943 a Dohoda štyroch veľmocí o stíhaní a potrestaní hlavných vojnových zločincov európskych krajín Osi, z 8. augusta 1945, ku ktorej bol pripojený Štatút Medzinárodného vojenského tribunálu.⁴⁰

K pojmovému rozlíšeniu trestnej zodpovednosti podľa medzinárodného práva, k vyriešeniu otázky, kto je subjektom tejto zodpovednosti a akú zodpovednosť poniesie prispeli významne aj vtedajší právni teoretici. Právnik I. Trajnin profesor Moskvskej univerzity, ako jeden z prvých sformuloval tieto právne úvahy, ako juristický pendant, protipól morálno-filozofického rozlíšenia viny, podľa K. Jaspersa. Formulácie boli nasledovné.

1. Nemožno postaviť pred súd štát a preto nemožno trestne stíhať nemecký nacistický štát, alebo nemecký národ ako celok. Štát a národ nie sú trestnoprávne stíhateľnými útvarmi resp. spoločnosťami, ich zodpovednosť je politická a hmotná. Napríklad štát možno potrebať tým, že sa odzbrojí, uložia sa mu reparácie a toto hmotne postihuje celý národ.
2. Za zločiny spáchané v mene štátu však osobne zodpovedajú jeho predstavitelia, jeho politickí, vojenský, hospodárski, ideologickí vodcovia. Medzi nich patria a patrili aj vodcovia nacistickej strany, aj keď nezastávali štátne funkcie, pretože v nacistickom Nemecku bola zákonom zabezpečená jednota nacistickej strany a štátu.
3. Nacistickí zločinci sa však zmocnili štátnej moci aj preto, že mali svoju „sociálnu základňu“ v nemeckých priemyslových a finančných vodcoch.
4. Nakoniec musia byť súdení všetci jednotliví páchatelia, aj keď páchali zločiny na rozkaz vodcov.⁴¹

Od Štatútu norimberského medzinárodného vojenského tribunálu sa odvíja klasické poňatie zločinov podľa medzinárodného práva s tromi kategóriami: zločiny proti mieru, vojnové zločiny a zločiny proti ľudskosti.⁴²

Už prvý dokument, Svätajakubská deklarácia z r. 1942 obsahovala dôležité ustanovenie, zaznamenávajúce a uznávajúce medzinárodnú zodpovednosť Nemecka, ako aj jeho spojencov, ktorých klasifikovalo ako „spoluvinníkov“ okupačnej moci.⁴³ Mimoriadne významné je s tým súvisiace rozhodnutie signatárov deklarácie. Podľa neho ich cieľom nie je iba vojenská porážka agresora, vykonanie odplaty na násilníkoch, ale medzi svoje hlavné vojenské ciele si kladú:

- a) uspokojenie zmyslu civilizovaného sveta pre spravodlivosť;
- b) vytvorenie organizovanej medzinárodnej spravodlivosti;
- c) potrestanie prostredníctvom tejto organizovanej spravodlivosti;
 - ca) páchatel'ov vinných z týchto zločinov,
 - cb) osoby, ktoré sú za ne zodpovedné, či už tým, že ich nariadili, alebo spáchali, alebo sa ich zúčastnili;
- d) cieľom bolo „aby sa zabránilo potrestaniu týchto násilných skutkov obyčajnými aktmi pomsty, zo strany verejnosti...“.

Právnym pravidlom sa stala aj úvaha, či sa má konať súd namiesto popravy, resp. či sa nariaďuje procesné stíhanie, miesto priamej exekúcie vodcov, popravy bez súdu⁴⁴. Prameňom tohto novovznikajúceho medzinárodného práva trestného bolo priamo „svedomie sveta, svedomia ľudstva“, resp. podľa dikcie Deklarácie „zmysel civilizovaného sveta pre spravodlivosť“. **Absolútnou novosťou** bolo zavedenie nie iba medzinárodnoprávnej zodpovednosti štátu, ale **medzinárodnoprávnej trestnej zodpovednosti občanov štátu, predstaviteľov, hodnostárov štátu, členov vlády, vrátane hlavy štátu**.⁴⁵ Zmysel civilizovaného sveta pre spravodlivosť si vzhľadom na spáchané a pripravované zločiny árijských „nadhľudí“ a ich spojencov vyžiadala ďalšie historické premeny v zakotvení podmienok trestnej zodpovednosti. Bolo ním prelomenie suverenity štátu, vyňatie zo suverenity štátu, z výlučnej súdnej právomoci trestného stíhania občana štátu, fyzickej osoby, z jurisdikcie daného štátu. A druhým aspektom prelomenia suverenity štátu, bol zásah do vecnej výlučnej súdnej právomoci štátu tým, že zločiny proti ľudskosti, zločiny proti mieru boli vyňaté z príslušnosti štátu a postúpená do právomoci medzinárodnej spravodlivosti.⁴⁶ Začalo sa tak vytvárať nové odvetvie medzinárodného práva a to medzinárodné právo trestné.

Svedomie ľudstva, zmysel ľudstva pre spravodlivosť sa prejavil autenticky v kreácii nových pravidiel práva ekvivalentných výbuchu zôle, masového patologického násilia týchto nových svetovládčov: pojem **vojnový čin** (konanie páchatel'a vykonané vo vojne na rozkaz) prestal byť chránený, či považovaný za konanie podľa práva, ale v podmienkach útočnej vojny, režimu teroru v okupovaných krajinách sa z neho stáva kriminálnym deliktom „**vojnový zločin**“.⁴⁷ Politické delikty, teda činy vykonané zo svetonázorových (politických) motívov, dovtedy kvalifikované ako politické zločiny, s iným režimom výkonu trestu, s iným dosahom pri práve azylu, sa v podmienkach, keď svetonázorom nacistov a ich spojencov sa stalo nacistické politické a rasové učenie o vopred premyslených naprogramovaných, ideologicky zdôvodnených a úradne teda štátom organizovaných deportáciách, eutanáziách, usmrcovaní duševne chorých a „menejcenných“ a pod., sa kvalifikovali rovnako ako „vojnové zločiny“, presnejšie ako zločiny proti ľudskosti. Namiesto doterajšieho vyňatia z trestnej zodpovednosti, si zmysel sveta pre spravodlivosť vyžiadal kriminalizovanie týchto konaní.⁴⁸ Vyžiadal si aj prelomenie zásady zákazu retroaktivity. Podľa Štatútu medzinárodného vojenského tribunálu a jeho ustanovení o trestnej zodpovednosti, za zločiny proti mieru, zločiny proti vedeniu vojny a zločiny proti ľudstvu z 8. augusta 1945, boli stíhané konania páchatel'ov od začiatku druhej svetovej vojny, resp. aj pred ňou, ak takýto skutok s týmito zločinnými činmi bol v príčinnej súvislosti.⁴⁹

Aktuálne ako aj preventívne pôsobenie na subjektívnu stránku konania každej osoby sa prejavilo aj v novom **inštitúte kolektívnej zodpovednosti**, resp. špecifickej formy spolupáchateľstva. Vláda nacistického Nemecka páchala totiž niektoré zločiny proti ľudskosti ako súčasť **plánov sprisahania proti mieru**. Žaloba v Norimbergu predložila dôkazy, sformulovala zistenia skutkových prípadov, podľa ktorých od roku 1933, alebo dokonca už od začiatku 20. rokov dvadsiateho storočia jestvoval **spoločný plán či sprisahanie proti mieru, sprisahanie na rozpútanie a vedenie ničivej vojny**. Obvinenie ďalej obžaloba a napokon rozsudok za spáchanie tohto zločinu, zločinu zosnovania plánov sprisahania proti mieru zohral obrovskú úlohu v Norimbergu, v konaní proti hlavným vojnovým zločincov pred Medzinárodným vojenským tribunálom a v prístupe USA k procesu vôbec. Obvinenie zo zločinu zosnovania sprisahania proti mieru⁵⁰ bolo vyvolané, dlhodobým, rozsiahlym procesom prípravy agresie, postupných krokov k dosiahnutiu svetovlády, so zapojením a využitím početného okruhu spojencov, satelitov Nemecka, nemeckých národnostných menšín v nich, iných nacionalistických skupín, z prepojenosti, návaznosti ich konaní.

Skutková podstata **sprisahania (konšpirácie)** bola konštruovaná a definovaná podľa judikatúry britských a amerických súdov. Napĺňala sa objektívnou stránkou konania jej účastníkov, ak pracovali podľa spoločného plánu a pre spoločný cieľ na ktorom sa dohodli a súhlasili s ním. Nevyžadovala sa formálna dohoda o sprisahaní, osobitné schôdzky alebo dohody. Splnením týchto znakov konaním podľa spoločného plánu a pre spoločný cieľ a subjektívnym prejavom vôle a vedomia súhlasu každého účastníka sprisahania s týmto cieľom, vznikali a ex lege priamo nastupovali zodpovednostné dôsledky, individuálne vyvodzované voči každému z nich a to nasledovným spôsobom:

- a) účastník sprisahania bol trestne zodpovedný ak svojím konaním napĺňal objektívnu stránku zločinu sprisahania, aj keď nepoznal svojich spolusprisahancov, ani ich činy, aj keď sa osobne činov nezúčastnil, bol neprítomný keď sa páchali;

- b) mohol byť zodpovedný za činy svojich spolusprisahancov, aj keď on sám jednotlivé činy nezamýšľal, alebo ich nepredvídal, ak boli spáchané pri vykonávaní spoločného plánu;
- c) sprisahaneц bol zodpovedný aj za zločiny, ktoré boli spáchané pred jeho zapojením sa do tohto sprisahania, pretože prijatím členstva v sprisahaní prijímal a schvaľoval to, čo sa už predtým stalo. Sprisahaneц zostával zodpovedný tak dlho, kým neopustil sprisahanie a neoznámil to predtým spolusprisahacom. Koncepcia **zločinu sprisahania proti mieru**⁵¹ bola nesporne iná ako koncepcie sprisahania, plánu na zvrhnutie vlády, ktorý bol najťažší čin v spoločnosti v štátoch Európy, konštruovaný a zákonne upravený aj ako trestný čin zločinného spolčenia. Na rozdiel od tohto deliktu patriaceho do kategórie zločinov proti štátu, subjekt skutkovej podstaty zločinu sprisahania proti mieru bol zodpovedný nie iba za svoje činy, nie iba za činy spolupáchateľov ktoré poznal – ALE bol zodpovedný za všetky činy všetkých osôb pri vykonávaní takéhoto plánu. Mimoriadne nebezpečenstvo takéhoto plánu, bolo spojené aj s mimoriadnou zodpovednosťou každého účastníka tohto plánu, bez ohľadu na jeho postavenie v tomto pláne (sprisahaní), bez rozdielu na formu spoluúčasti – každý účastník bol zodpovedný: a) za všetky činy, b) za činy všetkých osôb – ktoré sa realizovali pri vykonávaní takéhoto plánu.

V Norimbergu súdili páchatel'ov, ktorí sa sprisahali za účelom a s cieľom zmocnenia sa štátneho aparátu s tým, aby ho použili na páchanie zločinov proti mieru na celom svete, na dosiahnutie svetovlády na to, aby bola odstránená z povrchu zeme celá rasa, aby boli milióny osôb zotročených, aby boli podmanené a olúpené celé národy. Možno takéto konania posudzovať rovnako, obdobnými trestnými inštitútmi ako kriminalitu skupiny násilníkov vo vnútroštátnych pomeroch? Zločin si vyžadoval adekvátnu skutkovú podstatu, aj keď bolo možné v určitom rozsahu a aspekte použiť rovnaké základné zásady ako pri trestnom čine zločinného spolčenia.⁵² Nebolo možno určiť dátum, kedy sa obvinení dohodli, že budú páchať tieto svoje zločiny. Ale dospelo sa k poznaniu: „plán alebo sprisahanie existovali najneskoršie od roku 1933, t.j. od okamžiku, kedy nemeckí nacisti uchvátili štátnu moc a využívali ju ku svojim zločinným cieľom.“⁵³

Maďarská vláda a režim sa otvorene priklonili v Nemecku v období mníchovskej krízy 1938. Takto vytvorenú situáciu maďarská vláda využila k tomu, aby sa zúčastnili na lúpeži časti územia ČSR. Za svoju spoluprácu, za účasť v tomto zločinnom sprisahaní bolo Maďarsko odmenené československým štátnym územím, ktoré bezprávne a násilne obsadilo a dokonca aj anektovalo. Podobne v plnej zhode s Nemeckom, teda v zločinnom spolčení postupovalo Maďarsko proti Rumunsku a proti Juhoslávii. V tomto spojení a s týmto úmyslom konalo Maďarsko už od roku 1934. Na medzinárodnom fóre vystupovalo vždy v tesnej zhode s nacistickými a fašistickými mocnosťami Osi. Bolo možno jeho prvým spojencom v čase premiéra F. Gömbösa (1932–1936) a posledným verným satelitom zásluhou vodcu strany šípových krížov F. Szálasiho, premiéra a regenta v rokoch 1944–1945.

Maďarské kráľovstvo a hitlerovské Nemecko mali obdobné subjektívne príčiny takéhoto postupu a spolupráce. Bola nimi údajná krivda za stratené územia po I. svetovej vojne (Versailleská a Trianonská mierové zmluvy), motivácia a predpoklad využiť pre revíziu mierových zmlúv, národnostné menšiny, nemeckú a maďarskú, žijúce v plynulom územnom susedstve v ČSR. Príčiny, motivácia a najmä spôsob ich realizácie, boli v rozpore s medzinárodným právom, tvorili zámienku k rozbitiu postversailleského usporiadania, Paktu Spoločnosti národov ako konkrétne konanie ktorým pristúpili k realizácii svojho

sprisahania proti mieru, k začatiu agresívnej vojny za svetovládu, za likvidáciu rasových, etnických skupín, podmanenie národov Európy teda k skutkom, ktoré sa stali zločinními proti mieru, zločinními proti vedeniu vojny a zločinními proti ľudskosti.

Účasť Maďarska na tomto zločinnom spolčení bolo treba:

- a) odčiniť – obnovením predchádzajúceho zákonného status quo, ako aj
- b) daním záruk, garancií – že svojich susedov už neohrozí vojensky a nebude viac ohrozovať ich národné bytie a štátne jestvovanie. A tiež aj tým, že pre toto ohrozenie použije, využije a zneužije svoju „národnostnú skupinu“ (podľa terminológie používanej v období nacizmu a fašizmu po r. 1933) resp. národnostnú menšinu v ČSR, podľa terminológie Spoločnosti národov, s právami zakotvenými v tzv. malej Saint – germainskej zmluve a v Ústave ČSR.

VI.

Konanie, činnosť Nemecka a jeho spojenca Maďarska voči Československu posudzoval norimberský medzinárodný vojenský tribunál aj z aspektu medzinárodného zločinu prípravy, plánu zločinného sprisahania proti mieru. S týmito skutkami a ich právnou kvalifikáciou sa vyrovnal v žalobe, zistil ju v dokazovaní a konštatoval v rozsudku. Anexia časti štátneho územia ČSR (Sudety, južné Slovensko), okupácia zvyšku ČSR – bola dobre premysleným a dôkladne pripraveným konaním: bolo to preto ako dlhodobé plánovité sprisahanie proti mieru, zločinom proti mieru. Podnecovateľom, organizátorom tohto zločinu bola nacistická Tretia ríša. Spolupáchatel'om bolo aj horthyovské Maďarsko⁵⁴ a to podľa jednej verzie prijatím ponuky A. Hitlera (s údajnou určitou mentálnou rezerváciou) nie na revíziu, ale na reštitúciu predtrianonského stavu.⁵⁵ Podľa spisov z norimberského protokolu spolčenie Nemecka a Maďarska sa uskutočnilo inak. Na spoluúčasť nebolo Maďarsko, jeho štátni predstavitelia vyzývaní Nemeckom náležite pripravený, ale svojim vlastným konaním a to iniciatívnym návrhom sa usilovali nadobudnúť status spolupáchatel'a, účastníka sprisahania na zločine proti mieru. Aj preto sa v Československu ozvali oprávnené hlasy, aby medzi obžalovanými pred norimberským tribunálom bol aj maďarský regent M. Horthy.⁵⁶ Juhoslavia požiadala aj oficiálne o zatknutie a obžalovanie admirála a regenta Maďarského kráľovstva, za spáchanie zločinov proti ľudskosti na jej území.⁵⁷

Občania ČSR nemeckej a maďarskej národnosti zapojením sa do činnosti organizovanej Sudetonemeckou stranou a Zjednotenou maďarskou stranou, ktoré boli už agentúrami III. ríše a Maďarského kráľovstva, participovali na protištátnej činnosti s cieľom vnútorne rozvrátiť ČSR. Napĺňali tým znaky skutkovej podstaty zločinov podľa zákona č. 50/1923 Sb., zločiny prorady, prípravu zrady, nadržíavanie a schvaľovanie zločinov proti štátu (t.j. vo všetkých formách účasti ako aj v štádiách trestnej činnosti). Možno skúmať, nakoľko tieto osoby vedeli, mali či mohli vedieť, že touto svojou činnosťou poskytujú argumenty Nemecku a Maďarsku pre realizáciu ich plánu sprisahania proti mieru. Totalitný nacistický nemecký štát ako aj fašizujúci maďarský štát, v roku 1938 zatiaľ ako spojenec, nie ešte subordinujúci satelit, službách ktorých občania ČSR nemeckej a maďarskej národnosti pôsobili, väčšinou s priamym či nepriamym úmyslom, eventuálne s vedomou nedbanlivosťou, nepriamo, v podstate manipuláciou Maďarskom sa spolupodieľali na páchaní iných deliktov, najmä na zločine plánovitého sprisahania proti mieru, zločin prípravy agresívnej vojny.⁵⁸

VII.

Na základe článku 5, Dohody o potrestaní hlavných vojnových zločinov Európskej osi, ktorý uzavreli Francúzsko, Veľká Británia, USA a ZSSR dňa 8. augusta 1945 v Londýne, udelil prezident ČSR dňa 13. septembra 1945 súhlas k medzinárodnoprávnemu úkonu a to k pristúpeniu Československej republiky k tejto Dohode. Dňa 26. septembra 1945 nadobudla táto dohoda medzinárodnú účinnosť aj pre ČSR.

Československá republika pristúpením k tejto dohode vzal na seba záväzok realizovať ustanovenia tejto dohody, vo svojom vnútornom trestnom zákonodarstve a vyvolať osobnú trestnú zodpovednosť voči páchatelom vojnových zločinov vykonaných na svojom území, resp. vymedziť, konania ktorých osôb na území ČSR a konania, ktorých svojich občanov boli namierené, porušili základné atribúty československého štátu, jeho suverenitu, nedotknuteľnosť jeho štátnych hraníc, územnú celistvosť a ústavnú činnosť ústredných aj miestnych orgánov štátu. Špecifickou otázkou vyplývajúcou z rozbitia ČSR aj koordinovanou, synchronizovanou, doslova organizovanou súčinnosťou a spolupáchateľstvom československých občanov nemeckej a sekundárne aj maďarskej národnosti, s nemeckou nacistickou ríšou a horthyovským Maďarskom, ďalej dožadovania sa uplatnenia princípu „völkisch“ (maďarsky „népes“) ktorým bol sformulovaný nacistickým Nemeckom, ako údajne nová zásada medzinárodného práva, ktorá mala platiť pre národnostné menšiny („národnostného spoločenstva“) ako právo na ich štátne sebaurčenie, vo forme práva na pripojenia nemeckej menšiny a územia na ktorom tvorila väčšinu k Nemeckej ríši, aj za cenu odtrhnutia tejto časti územia ČSR. Právo národnostnej menšiny na údajné štátne sebaurčenie až do odtrhnutia sa konštruovalo a uplatňovalo tak, že právo českého a slovenského národa na sebaurčenie, na vytvorenie národného štátu, na suverénne jestvovanie československého štátu nie iba oslabovalo, ale reálne ohrozovalo a v konečnom dôsledku toto právo reálne likvidovalo. Osoby nemeckej a maďarskej národnosti občania ČSR vo svojej až 90–95 percentnej väčšine prijali túto nacistickú a neskôr horthyovskú doktrínu za svoju, a svojim konaním politickým, mediálnym, činmi proti ústave ČSR vystupovali ako spojenci týchto agresívnych, totalitných štátov, proti územnej celistvosti ČSR, proti jej suverenite.⁵⁹ Objektívne, aj z hľadiska subjektívnej stránky to bolo konanie ktoré bolo blízke, či podobné spolupáchateľstvu, či účastníctvu na zločine úkladov proti republike (príp. podľa neskoršie terminológie vlastizrady) ktorej subjektom boli títo občania ČSR, nemeckej a maďarskej národnosti, resp. k vymedzeniu pojmu, skutkovej podstaty zločiny účasti na sprisahaní, plánovaní, osnovaní, zorganizovaní a realizácii zločinu proti mieru, príp. vojnového zločinu (prípravy na vojnovom prepadnutí ČSR) ako aj zločinov proti ľudskosti (ktoré sa prejavili pri plánoch na germanizáciu tohto priestoru, pri atrocitách rozmerov likvidácie Lidíc a Ležákov, pri vojenskom potláčaní Slovenského národného povstania, deportáciách jeho vojakov do koncentračných táborov, vypálenia 44 dedín a osád a iných). Do popredia vystupovalo aj náležité potrestania slovenských a českých predstaviteľov kolaborantov nacistického Nemecka, realizátorov rasistických antisemitských perzekúcií obrovského počtu.

Mimoriadne povojnové zákonodarstvo Československa, vo svojich dvoch právnych podobách a formách a to dekrétov prezidenta ČSR a v nariadeniach Slovenskej národnej rady a vo formách vyjadrujúcich zjednotenú suverénnu vôľu oboch národov, českého a slovenského ktoré boli vydávané ako „dekréty prezidenta republiky so súhlasom Slovenskej

národnej rady“, muselo mať a malo aj mimoriadne inštitúty, mimoriadne právne konštrukcie týchto foriem zákonov. Boli nimi:

- a) uplatnenie „retroaktivity“, spätnej pôsobnosti trestnoprávných noriem, tzv. „retribučného“ zákonodarstvo;
- b) prezumpcia kolektívnej zodpovednosti (viny) v dvoch odvetviach právneho poriadku; v oblasti vzťahu štátu a občana tohto štátu (strata štátneho občianstva); a v oblasti majetkovej zodpovednosti (konfiškácia nepriateľského majetku);
- c) inštitút právnosti konaní, ktoré smerovali ku spravodlivej odplate za činy okupantov alebo ich pomáhačov (zákon č. 115/1946 Sb.).

Spätná pôsobnosť trestnoprávných tzv. retribučných noriem sa vzťahovala na konania osôb, ku ktorým došlo pred dobou ich účinnosti (na fašistických okupantov, domácich zradcov, kolaborantov, zradcov povstania a previnilcov fašistického režimu, podľa nariadenia SNR č. 33/1945 Zb. nar. SNR, ktoré nadobudlo účinnosť „hneď“, t.j. dňom jeho prijatia a to 15. mája 1945. Dekrét prezidenta republiky č. 16/1945 Sb. o potrestaní nacistických zločincov, zradcov a ich pomáhačov a mimoriadnych ľudových súdoch obsahoval skutkové podstaty, ktoré mali dvojakú povahu z hľadiska ich právnej účinnosti: trestná zodpovednosť sa vyvodzoval jednak naplnením znakov skutkových podstat trestných činov podľa zákona na ochranu republiky č. 50/1923 Sb. prijatého 19. marca 1923, teda podľa zákona platného v čase spáchania takéhoto skutku; a druhá časť ustanovení veľkého retribučného dekrétu prezidenta republiky mala spätnú (retroaktívnu) časovú pôsobnosť: patrili sem skutkové podstaty zločinu propagovania alebo podporovania fašistického alebo nacistického hnutia (§ 3), zločinu rozvracania odbojového hnutia (§ 4); zločinu nariadenia nútenej alebo povinnej práce v prospech vojnového úsilia Nemecka (§ 6) zločin kolaborácia v službách alebo v záujmu Nemecka (§ 7), zločin vydania súdneho uznesenia, rozsudku, alebo správneho rozhodnutia, ktorým spôsobil odňatie majetku (§ 9) alebo sa páchatel obohatil zneužitím tiesne spôsobenej národnou, politickou či rasovou perzekúciou (§ 9) a zločin udavačstva (§ 10). Retroaktívnu pôsobnosť mali skutkové podstaty, ktoré sa vzťahovali na konania vykonané v čase vojny. V tomto zmysle obe retribučné normy (slovenská i česká) korešpondovali, resp. boli v súlade s retroaktivitou, ktorú poznal aj Štatút medzinárodného vojenského tribunálu podľa článku 6, písm. c) v ustanoveniach o zločinoch proti ľudskosti.

Cieľom trestu uloženého za zločiny, ktoré sa stali pred účinnosťou týchto retribučných trestných noriem, retroaktívnych svojou časovou pôsobnosťou, vydaných ex post po spáchaní týchto deliktov nebola už prevencia, ale odplata (punitus quia peccatum est). Preto je ich pomenovanie ako retribučných zákonov adekvátne, zodpovedajúce pravdu. Retroaktivita bola v tomto kontexte inštitúciou revolučnou. Vykonávala sa ňou revolučná spravodlivosť. Nie však v podobe zúctovania s fyzickými predstaviteľmi fašistických kolaborantských a okupačných režimov krátkou cestou, okamžitou exekúciou bez súdnych formalít. Ale na základe a spôsobom súdnej realizácie spravodlivosti, avšak spravodlivosti ako náležitej odplaty, v procesnoprávne kontradiktórnej forme, spravodlivosti konajúcej bez meškania a pokiaľ možno urýchlene.

Ďalším mimoriadnym znakom týchto trestnoprávných noriem, podľa ktorej dostali aj pomenovanie podľa latinského termínu „restitutio“ ktorý znamená „náležitá odplata“ boli ich tresty, konštrukcia trestných sankcií v nich obsiahnutá. Retribučné nariadenie SNR poznalo jeden jediný trest, a to absolútny trest, trest smrti a ten absolútne určitý. Z hľadiska konštrukcie sankcie bolo retribučné nariadenie SNR pôvodne „drakonické“. Retribučný

dekrét prezidenta republiky trest smrti, ako jediný zakotvil iba pri jednom zločine a to zločine úkladov o republiku (§ 1). Ďalšie sankcie boli koncipované ako alternatívne tresty, s relatívne určitou dĺžkou trestu. Výška trestov ťažkého žaláru v porovnaní so zákonom na ochranu republiky a trestným zákonom z roku 1852 zvyšovala až na trojnásobok.

Tret'ou osobitosťou retribučného dekrétu prezidenta republiky bolo uzákonenie skutkovej podstaty „zločineckých organizácií“ a to NSDAP, Sudetendeutsche Partei, alebo v iných fašistických organizáciách podobnej povahy a uzákonenia, že funkcionár (veliteľ) takejto organizácie je trestne zodpovedný a ukladá sa mu trest už na základe dokázania takéhoto členstva, na úrovni jej hodnostára. V tomto prípade sa jednalo o objektívnu trestnú zodpovednosť, bez potreby dokázať zločinný úmysel konania týchto páchatel'ov resp. iný úmyselný zločin. Uvedená skutková podstata sa zaraďuje medzi úpravu zakladajúcu trestnú zodpovednosť pomenovávanú ako kolektívna trestná zodpovednosť. V slovenskom retribučnom nariadení takéto ustanovenie nebolo výslovne obsiahnuté. Inštitút kolektívnej trestnej zodpovednosti, resp. zločineckej organizácie ustanovil norimberský tribunál vo svojom rozsudku. Dekrét prezidenta republiky v tomto zmysle, teda anticipoval, časove predbiehal takúto medzinárodnú právnu úpravu zločineckej organizácie a trestnej zodpovednosti osôb, už na základe členstva v nich, resp. podľa dekrétu prezidenta ak vykonávali funkciu, boli veliteľom v takejto organizácii.

V právnom odvetví ústavného resp. štátneho práva, bolo tento výnimočný právny inštitút, prezumpcie zodpovednosti (viny) použitý pri koncipovaní ustanovenia ústavného dekrétu prezidenta republiky č. 33/1945 Sb. o úprave československého štátneho občianstva osôb národnosti nemeckej alebo maďarskej. V oblasti majetkovej a širšie občiansko-právnej zodpovednosti inštitút prezumpcie zodpovednosti sa uplatnil v koncipovaní dekrétu prezidenta republiky č. 108/1945 Sb. o konfiškácii nepriateľského majetku a Fondoch národnej obnovy.

Ústavný dekrét prezidenta republiky č. 33/1945 Zb. v prvom odseku paragrafu 1, uzákoňoval, že československí štátni občania národnosti nemeckej alebo maďarskej, ktorí podľa predpisov cudzej okupačnej moci nadobudli štátnu príslušnosť nemeckú alebo maďarskú, stratili dňom nadobudnutia takejto štátnej príslušnosti československé štátne občianstvo. Z rozboru ďalších ustanovení možno usudzovať aký bol obsah prezumpcie zodpovednosti týchto osôb. Dekrét rozlišoval dve ďalšie kategórie Nemcov a Maďarov. Do prvej kategórie na ktorú sa tento dekrét nevzťahoval, patrili osoby týchto národnosti, ktoré sa v dobe od 21. mája 1938 do 4. mája 1945 (v dobe zvýšeného ohrozenia republiky) prihlásili v úradnom hlásení za Čechov alebo Slovákov. Zostávali bez akejkoľvek zmeny štátnymi občanmi ČSR. Preukázali toto mimoriadnu, doslova excelentnú mieru pozitívneho vzťahu k Čechom a Slovákom, k ČSR a najmä odmietnutia a dištancovania sa od nacistického režimu Nemeckej ríše, tvárou tvár nevyhnutným represáliám z jej strany. Druhej kategórii Nemcov a Maďarov sa československé štátne občianstvo zachovávalo, ale pod podmienkou, dokázania, že zostali verní ČSR, nikdy sa neprevinili proti národom českému a slovenskému a buď sa činne zúčastnili boja za jej oslobodenie, alebo trpeli pod nacistickým alebo fašistickým terorom (§ 2, ods. 1). Z tohto druhého ustanovenia možno usudzovať a robiť záver v čom spočívala prezumpcia zodpovednosti (viny) na ktorej bol založený tento dekrét, jeho ustanovenie o strate štátneho občianstva ČSR. Touto prezumpciou bolo konanie, správanie sa postoj týchto občanov ČSR, národnosti nemeckej alebo maďarskej. Dekrét prezumoval, predpokladal, že tieto osoby nezostali verné ČSR,

ale previnili sa proti národom českému a slovenskému a činne sa nezúčastnili boja za jej oslobodenie, alebo netrpeli pod nacistickým či fašistickým terorom a práve preto, že svojim nekonaním proti nacistickému a horthyovskému revizionistickému systému, tento režim akceptovali a participovali na jeho zdanlivej legitimizácii. Ak v kontexte nesplnenia týchto základných povinností občana ČSR nadobudli podľa predpisov cudzej okupačnej moci štátnu príslušnosť nemeckú alebo maďarskú, stratili dňom nadobudnutia takejto štátnej príslušnosti československé štátne občianstvo (ex lege).

Prezumpcia zodpovednosti (viny) t.j. predpoklad, že nedodržali tieto podmienky správania sa občana ČSR, bola však prezumpciou vyvrátiteľnou. Bolo ju možné vyvrátiť dôkazmi vernosti ČSR a neprevinenia sa proti národom českému a slovenskému a naviac tu bola ďalšia požiadavka, ktorú museli dokázať, ak chceli prelomiť túto prezumpciu zodpovednosti. Bolo ním alternatívne splnenie podmienky buď aktívnej účasti v boji za oslobodenie ČSR alebo znášania utrpenia pod nacistickým alebo fašistickým terorom, ktoré nastupovalo po aktívnej rezistencii proti tomuto systému. Konštrukcia takejto prezumpcie zodpovednosti pre zachovanie československého štátneho občianstva, mala svoj materiálny právny prameň, bolo zdôvodnená sociologicky, bola oprávnená poznaním skutočného správania sa občanov ČSR nemeckej alebo maďarskej národnosti. V praxi, v realite živote temer všetky tieto osoby (uvádza sa že to bolo 92 až 95 percent) sa v dobe, ktorý zákonodarca nazval dobou „zvýšeného ohrozenia republiky“ správali nepochybné v prospech a v záujme cudzej okupačnej mocnosti, t.j. nacistického Nemecka alebo horthyovského Maďarska. Zásada prezumpcie neviny v trestnom konaní a zásada posudzovania osoby „bona fide“ platí v podmienkach pokojného občianskeho spolunažívania v štáte. V týchto podmienkach treba dokázať osobe, občanovi, že je vinný a dôkazmi o jeho zavinenom protiprávnom konaní vyvrátiť prezumpciu neviny. V podmienkach vojny, likvidácie suverénneho štátu, perzekúcie, úsilia priamo vyhladiť daný národ musia byť na morálnu a štátoobčiansku kvalitu správania sa človeka položené iné, vyššie nároky. Za občana právne nevinného, za osobu morálne pevnú sa považuje iba človek, ktorý bojuje proti zlu, resp. trpí pod terorom takýchto tyranov.

Koncipovanie ustanovenia o prezumpcii zodpovednosti vyplývalo a bolo v súlade s požiadavkou spravodlivosti a práva v čase tejto zločinnej vyhladzovacej vojne. Obdobné kritériá na občanov ČSR sa kládli aj na osoby nie nemeckej alebo maďarskej národnosti, ale aj na Čechov, Slovákov a príslušníkov iných slovanských národov. Ak tieto osoby sa v dobe zvýšeného ohrozenia republiky uchádzali o udelenie nemeckej alebo maďarskej štátnej príslušnosti, bez toho že by k tomu boli donútené nátlakom alebo osobitnými okolnosťami, strácali československé štátne občianstvo dňom, kedy uvedený ústavný dekrét nadobudol účinnosť. Bola tým splnená zásada rovnosti a rovnej spravodlivosti pre občanov ČSR, nemeckej, maďarskej, slovenskej, či českej národnosti. Konštrukcia straty štátneho občianstva, v dôsledku vlastného zavineného a protiprávneho konania tejto osoby (nie jeho odňatia, v dôsledku jednostranného vrchnostenského konania orgánu štátnej správy) nebola teda založená na „kolektívnej vine“ v tom zmysle, že za vinných považovala všetkých Nemcov a Maďarov, a za vinných ich považovala iba preto, že boli tejto národnosti).

Konštrukčným základom právnej architektúry dekrétu č. 108/1945 Zb. o konfiškácii nepriateľského majetku a Fondoch národnej obnovy bol tiež inštitút prezumpcie zodpovednosti (viny). Za nepriateľský majetok, ktorý sa konfiškoval bez náhrady sa považoval majetok štátov, právnických a fyzických osôb, ktoré mali sídlo resp. štátne občianstvo

v nacistickom Nemecku, v horthyovskom Maďarsku, ktoré viedli vojnovú agresiu proti ČSR. Výnimkou z tohto výpočtu, z tejto množiny osôb boli fyzické osoby národnosti nemeckej alebo maďarskej, ak preukázali, že nikdy sa neprevinili proti národom českému a slovenskému a buď sa činne zúčastnili boja za jej oslobodenie alebo trpeli pod nacistickým alebo fašistickým terorom (§ 1, odsek 1, bod. 2). Prezumpcia zodpovednosti, obdobne ako v prípade straty štátneho občianstva, bola v tomto ustanovení dekrétu založená na rovnakom predpoklade. Predpoklade, že sa zapojili, zúčastnili v rozličnej podobe, forme a stupni boja proti ČSR v súčinnosti v súlade s agresiou okupačných štátov, ktoré ozbrojeným násilím rozbili suverenitu ČSR. Aj táto prezumpcia zodpovednosti bola vyvrátiteľná, bolo ju možné prelomiť a dokázať svoju vernosť, lojalitu ČSR, aktívnu účasť na jej oslobodení, resp. strádanie pod nacistickým a fašistickým terorom. Hodnotenie obsahu tejto prezumpcie zodpovednosti, ako zakotvenie kolektívnej viny Nemcov i Maďarov, vyvracia zakotvenie a kvalifikovanie ako nepriateľských osôb – aj fyzických osôb bez špecifikovania národnosti (teda aj Čechov a Slovákov, resp. aj osôb inej slovanskej národnosti) ktoré vyvíjajú činnosť smerujúcu proti štátnej zvrchovanosti, samostatnosti, celistvosti, demokraticko – republikánskej štátnej forme, bezpečnosti a obrane republiky, podnecovateľov, návodcov, podporovateľov takejto činnosti, ale aj nadržovateľov germanizácie alebo maďarizácie a ďalších nepriateľských konaní (bod 3. Odsek 1, § 1).

Prezumpcia zodpovednosti (viny) vymedzením okolností ktorými ju možno vyvrátiť, a súčasne vymedzenie pojmu nepriateľských osôb, bez viazanosti na národnosť, ukazuje že ide o definovania množiny osôb, ktorá je totožná, veľmi blízka vymedzeniu pojmu spolupáchateľov podľa článku 6, písm. c) druhý odsek Štatútu medzinárodného súdneho dvora, ktorí týchto spolupáchateľov pomenúva ako vodcov, organizátorov, podnecovateľov a spolupovníkov, ktorí sa zúčastnili pri osnovaní alebo vykonávaní spoločného plánu alebo spriahaniu k realizácii niektorého zo zločinov uvedených Štatúte a sú zodpovední za všetky činy všetkých osôb pri vykonávaní takehoto plánu. A osoby fyzické národnosti nemeckej alebo maďarskej, podľa prezumpcie zodpovednosti, participovali na činnosti proti suverinite, samostatnosti, celistvosti, bezpečnosti a obrane ČSR, nadržovali germanizácii alebo maďarizácii na území ČSR alebo sa chovali nepriateľsky k ČSR alebo k českému alebo slovenskému národu, v čase od mája 1938 do mája 1945, boli potom aj zodpovedné⁶⁰ „za všetky činy všetkých osôb pri vykonávaní tohto plánu“.

Svojou koncepciou ojedinelý a výnimočný v právnom poriadku, v povojnovom zákonodarstve ČSR je aj zákon z 8. mája 1946, č. 115/1946 Sb. o právnosti konaní súvisiacich s bojom o znovunadobudnutie slobody Čechov a Slovákov. Prijalo ho už Dočasné Národné zhromaždenie, rok po skončení vojny. Na rozdiel od dekrétov prezidenta republiky a nariadení SNR nezakladá a nevytvára novú koncepciu právnej zodpovednosti. Naopak uzákonil, že konanie, ku ktorému došlo v dobe od 30. septembra 1938 do 28. októbra 1945 a ktorého účelom bolo prispieť k boju o znovunadobudnutie slobody Čechov a Slovákov, alebo ktoré smerovalo k spravodlivej odplate za činy okupantov alebo ich pomáhačov, nie je bezprávne ani vtedy, ak by inak bolo podľa platných predpisov trestné. Vzt'ahuje sa teda na konania osôb, ktoré aktívne bojovali za oslobodenie ČSR, aj so zbraňou v ruke (nie v regulérnych vojenských útvaroch) ale najmä v partizánskych formáciách, ale aj v skupinových a individuálnych akciách a v príčinnej súvislosti s týchto ich konaniami došlo k usmrteniu inej osoby, osôb, poškodeniu zdravia, prípadne škodám na majetku, a iným stratám na hodnotách chránených v tom čase trestným zákonom. Zákon takéto konania

kvalifikoval ako „nie bezprávne“. Pri interpretácii tejto formulácie metódou „á contra-rio“ sa kvalifikácia týchto konaní približuje resp. sa rovná hodnoteniu takéhoto konania ako konania právneho, absolútne právneho, právneho od samého začiatku. Podmienkou pre takéto hodnotenie bolo splnenie objektívneho znaku takéhoto konania za ktorý zákon považoval „účel prispieť k boju o znovunadobudnutie slobody Čechov a Slovákov“, alebo objektívny znak (nie iba subjektívny úmysel a motiváciu konajúcej osoby), že takéto konanie „smerovalo k spravodlivej odplate za činy okupantov alebo ich pomáhačov“ (§ 1).

Citované znaky skutkovej podstaty tohto konania ako „spravodlivej odplaty“, ktoré podľa platných predpisov by bolo trestné, ale vzhľadom na jeho účel a motiváciu nebolo bezprávne možno zakomponovať do kontextu blízkej – oprávnenosti a pravidiel „krvnej pomsty“, z obdobia kedy verejná moc (štátny moc) nejestvovala ako organizovaná a efektívna moc stíhajúca prvotného, pôvodného páchatel'a, alebo z obdobia kedy štátna moc, ako monopolný vykonávateľom trestného zákonodarstva (presnejšie represívneho) je rukách despotu, tyrana a zločinom poškodený človek, osoba, občan sa môže dovoliť spravodlivosti, dosiahnuť ju len svojpomocou, len tým, že vezme spravodlivosť do svojich rúk.

„Je to vlastne situácia, morálna a právne zložitá a protirečivá, kedy je treba uspokojiť zmysel sveta, a osôb poškodených a ukrivdených z tejto zločinnej vojny, po spravodlivosti, po náležitej odplate a náprave za zločiny nepriateľov. A súčasne je to stav, keby sa nepodarilo dosiahnuť taký stav organizovanej spravodlivosti, aby sa zabránilo potrestaniu týchto násilných skutkov obyčajnými aktmi pomsty, zo strany verejnosti...“ (podľa Londýnskej Svätajakubskej deklarácie). Podľa dikcie zákona o právnosti konaní súvisiacich s bojom o znovunadobudnutie slobody Čechov a Slovákov (č. 115/1946 Sb.) to však nebol akt obyčajnej pomsty, ale odplaty morálne a vlastenecky kvalifikovanej.

Záver

Československé zákonodarstvo z rokov 1940–1946, dekréty prezidenta republiky, nariadenia SNR, vzniklo podobne ako v iných európskych krajinách v dôsledku vojny a porážky nacizmu. V týchto podmienkach zakomponovalo do svojich ustanovení aj mimoriadne inštitúty, právne konštrukcie a koncepcie. Dosiahlo vysokú právnu kvalitu, bolo inovatívne, kreatívne. Anticipovalo aj niektoré ustanovenia medzinárodného trestného práva obsiahnuté Štatúte medzinárodného súdneho dvoru. Patrí medzi pramene poučenia ale aj inšpirovania. Obstálo v historickej skúške totálnej vojny, a obnovenia suverenity ČSR akoby zákonodarstvo dialekticky spájajúcej tri atribúty: obnovenia suverenity ČSR, konštituovania novej ČSR, s atribútom nepretržitého právneho jestvovania ČSR.

Nástupnícke subjekty československej štátnosti, Česká republika a Slovenská republika preukázali v praxi medzinárodných vzťahov po páde bipolárneho sveta kvalitatívne znaky hodnoverných sukcesorov a dedičov československého povojnového zákonodarstva. Stalo sa tak pri vyvrátení tvrdení, že dekréty prezidenta republiky sú v rozpore s právom civilizovaných štátov, a že neharmonizujú s európskymi právnymi normami do takej miery, že ČR a SR nemôžu vstúpiť do Európskej únie bez zrušenia tzv. benešových dekrétov so stanoviskami, ktoré túto otázku povýšili na údajný európsky problém⁶¹. Česká republika v podstate bez meškania, obratom reagovala adekvátne odmietavo na takéto stanovisko uznesením Poslaneckej snemovne „k dekrétom prezidenta republiky“ už 24. apríla 2002.⁶² Slovenská republika sa dopracovala po vnútorných straníckych kolíziách k obdobnému uzneseniu

až o päť rokov neskôr. Pri hodnotení súladu povojnového zákonodarstva a dekrétov prezidenta republiky dokázala byť rozhodnejšia a historicky a právne adekvátnejšia tým, že vo svojom vyhlásení zdôraznila a zakotvila, že „ústavné, zákonné a politické rozhodnutia v rámci povojnového usporiadania boli prijaté tak ako v iných európskych štátoch v dôsledku II. svetovej vojny a porážky nacizmu a vychádzali zo zásad medzinárodného práva reprezentovaných závermi konferencie v Postupime.⁶³ Otvorene, expressis verbis sa kvalifikovali dekréty prezidenta republiky a bez výslovného uvedenia aj nariadenia Slovenskej národnej rady, za: a) rovnaké ako obdobné ústavné, zákonné a politické rozhodnutia prijaté v iných európskych štátoch v dôsledku II. svetovej vojny a porážky nacizmu; b) za zákonodarstvo, ktoré vychádzalo z kontextu a v súlade so zásadami medzinárodného práva.

Poznámky

- ¹ Táto téza mohla platiť pre Maďarsko, v ktorom sa akoby celý národ stotožnil so svojou vládnuou elitou tým, že sa povýšil v období od roku 1848 (od zrušenia poddanstva) do roku 1914 do stavu šľachtického, so šľachtickým duchom s autosugesciou: „považovať seba za vyvolenú triedu určenú Bohom na riadenie politických osudov Uhorska...“ (Š. Janšák, profesor UK v Bratislave v r. 1919), a to za šľachtický národ, ktorý v skutočnosti nevedel vládnuť, pretože: „Kto chce vládnuť, musí poznať medze svojej rozpínavosti a musí rozumieť dobe, jej sociálnym prúdom a myšlienkam“ a ďalej preto „... že maďarská šľachta ešte i dnes, sa pokladá za „Herrenvolk“. Významný slovenský politik obdobia rozpadu Uhorského kráľovstva a predmníchovského obdobia ČSR M. Hodža, k týmto svojim slovám ďalej dodal: „Celá ostatná stredná Európa pracuje. Celá ostatná stredná Európa spočíva na zásade nie výsad, ale práce. Najhlučnejšími hlásateľmi **maďarského výboja, zvaného revíziou Trianonu**, sú ľudia bez zamestnania.“ In: Súčasníci o Trianone. (ed. L. Deák). Bratislava, 1996, s. 52 a 53, a s. 55.
- ² Por. „Kollektivschuld“ aus Wikipedia, der freien Enzyklopädie. Von <http://de.wikipedia.org/wiki/Kollektivschuld> – zo 7. januára 2008.
- ³ JASPERS, K.: Otázka viny. Praha, 1969, 1990, cit. dielo s. 243. In: VALENT, T. – CHOVANCOVÁ, J.: Texty z dejín právnej filozofie: UK Právnická fakulta v Bratislave. Bratislava, 2006, s. 241. „... politická vina síce znamená zodpovednosť všetkých občanov za dôsledky konania štátu, nie však kriminálnu a morálnu vinu každého jednotlivého občana, pokiaľ ide o zločiny spáchané v mene štátu.“
- ⁴ BENEŠ, E.: Demokracie dnes a zíttra. Praha, 1946, s. 226.
- ⁵ In: Bojující Československo. 1938–1945. Praha – Košice, s. 83.
- ⁶ Porazené Nemecko, stratilo štátnu suverenitu, nemecký štát zanikol, nejstvovala nemecká štátna moc. Nemecko bolo podrobené „Spojeneckej kontrole“. Určilo sa, že nemecký militarizmus a nacizmus budú vykorenené; por.: Teherán – Jalta – Postupim. Zborník dokumentov. Bratislava: Pravda, 1972, s. 389.
- ⁷ Chammurapiho kódex z Babylónu z 18. storočia p. n. l. zakotvil zásadu „talía“ – odvetu, ako princíp trestného stíhania na základe „ekvivalencie“, ekvivalentnej odplaty t.j. trest bol rovnaký ako škoda, ktorú spôsobil páchatel svojim trestným konaním. Lapidárne sa vyjadroval formulou – „oko za oko, zub za zub, kosť za kosť“. Por. KLÍMA, J.: Nejstarší zákony lidstva. Praha: Academia, 1979, s. 119–147.
- ⁸ Podľa židovskej tradície pochádza z r. 1220 pred n. l. Podľa súčasných výskumov proces vytvárania Starého zákona (Pentateuch) prebiehal prinajmenej šesť storočí. Inkorporovali sa do neho aj ustanovenia z Chammurapiho zákona. V druhej knihe Mojžišovej (Exodus) je aj pravidlo, „dáš život za život, oko za oko, zub za zub, nohu za nohu, popálenie za popálenie, modrinu za modrinu, ranu za ranu“. Por. Pentateuch: Päť kníh Mojžišových s komentármi Jeruzalemskej Biblie. Trnava: Dobrá kniha, 2004; por. tiež: Výklady ke Starému zákonu. I. Pripravila Starozákonní prekladateľská komise. Praha, 1991, s. 280.
- ⁹ Staroveké rímske porekadlo významu pravidla správania sa „beda porazeným“, vyjadruje pošľapávanie práv slabších porazených vo vojne. Stávalo sa pravidlom, zákonom uzavretia mieru v tom zmysle, že „vítaz diktuje podmienky“ mierovej zmluvy. por. Titus Livius: Dejiny Ríma od založenia mesta. („Ab urbe condita“). V. 48, 8–9. Por. „Moudrost věků“ (Lexikon latinských výroků, přísloví a rčení). Praha: Leda, 2002, s. 420.
- ¹⁰ Decimácia, vo voľnom preklade znamená odstránenie každého desiateho. Bol to trest založený na kolektívnej zodpovednosti určitého vojenského útvaru. Trest sa ukladal náhodne, osobe vybranej žrebovaním bez zistenia jej individuálneho zavineneho protiprávneho konania. Možno to porovnať s rituálnym trestaním keď bol odsúdený akoby obetovaný za zločiny všetkých, celej légie. Vykonaním popravy jednej osoby (vojaka) za všetkých sa oslobodzovali od trestu smrti všetci ostatní previnilí vojaci. Používala sa ako disciplinárne opatrenie, najvyšší trest podľa rímskeho vojenského trestného práva v starorímskych légiiach, proti vojenským útvarom, ktoré sa vzbúрили, dezertovali, stratili insigne, s cieľom ich pacifikovania, zdisciplinovania, potres-

- tania spôsobom, aby autoritu svojho veliteľa pocíťovali za vyššiu ako strach pred nepriateľom. Decimácia sa používala aj ako druh trestu, podľa starorímskeho trestného práva, voči porazeným nepriateľom, konkrétne v roku 71 p.n.l. decimáciu použil Crassus voči porazeným otrokom vedeným Spartakom. Šesťtisíc zajatých otrokov dal Crassus ukrižovať pozdĺž cesty via Appia, ktorá viedla z Ríma do Capue. Por. Encyklopédia antiky. Praha: Academia, 1974, s. 583
- 11 Prioritnou súčasťou tejto premeny Nemecka bolo, že spojenci urobia aj ďalšie opatrenia, „potrebné na to, aby Nemecko nikdy viac neohrozovalo svojich susedov alebo zachovanie mieru na celom svete“. A dlhodobé: „Úmyslom spojencov je poskytnúť nemeckému ľudu možnosť, aby sa pripravil k budúcej rekonštrukcii svojho života na demokratickom a mierovom základe. Ak vlastné úsilia nemeckého ľudu budú nepretržite zamerané na dosiahnutie tohto cieľa, tak bude môcť časom zaujať miesto medzi slobodnými a mierumilovnými národmi sveta.“ A ďalšou súčasťou tejto premeny Nemecka bolo, že spojenci urobia aj ďalšie opatrenia, „potrebné na to, aby Nemecko nikdy viac neohrozovalo svojich susedov alebo zachovanie mieru na celom svete“.
- 12 Vyhlásenie ohľadom porážky Nemecka a prevzatia najvyššej vládnej moci v Nemecku vládami Spojeného kráľovstva, USA, ZSSR a Dočasnej vlády Francúzskej republiky. (5. júna 1945). In: Dokumente zur Staatsordnung der DDR. I., Berlin, 1959, s. 67 a n., Tiež: BEŇA, J.: Dokumenty k moderným dejinám štátu a práva krajín strednej a východnej Európy. II. UK, 1994, s. 72.
- 13 JASPERS, K.: Otázka viny. Praha, 1969, 1990, cit. dielo s. 243.
- 14 „Tri vlády preskúmali otázku zo všetkých strán a uznávajú, že sa musí uskutočniť presun nemeckého obyvateľstva, alebo jeho časti, ktoré zostalo v Poľsku, Československu a Maďarsku do Nemecka. Súhlasia s tým, že akýkoľvek presun, ktorý sa uskutoční, musí sa uskutočniť organizovaným a humánnym spôsobom.“ Správa o berlínskej konferencii troch mocností. (XIII. Organizovaný presun nemeckého obyvateľstva). In: Teherán – Jalta – Postupim. Zborník dokumentov. Bratislava: Pravda, 1972, s. 389.
- 15 Stanovisko USA, ako odpoveď signatárov Postupimskej dohody na otázky Federálneho zhromaždenia ČSFR, ktorí pri prerokúvaní Zmluvy medzi ČSFR a SFR nesúhlasili s použitím termínu „vyhnanie“, pretože imanentne obsahuje náboj bezprávia. Odpovede USA a Veľkej Británie boli zhodné: „išlo o odsun, resp. presun, ktorý bol nevyhnutný a striktné založený na medzinárodnom práve. Ruská federácia uviedla, že považuje odsun podľa dohôd dosiahnutých v Postupime, za dôležité medzinárodné dokumenty, ktoré zakotvili výsledky druhej svetovej vojny, právne potvrdili porážku fašistického režimu a nacistickej ideológie v Nemecku a vytvorili základ povojnového teritoriálneho usporiadania a mieru v Európe“. Por. Právni aspekty odsunu sudetských Němců. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 1996, s. 103–104.
- 16 KONTLER, L.: Dějiny Maďarska. Praha, 2001, s. 520.
- 17 Vyhlásenie vojnového stavu medzi ČSR a štátmi, ktoré sú vo vojne s Veľkou Britániou, ZSSR alebo USA (prezident ČSR, Londýn, dňa 16. 12. 1941). In: Bojující Československo. 1938–1945. Praha – Košice, s. 103.
- 18 Násilné konanie proti bezpečnosti, samostatnosti a územnej celistvosti ČSR zaznamenávala vláda ČSR už od roku 1934. „Maďarská vláda sa nestala pomocníkom a spoluvinníkom Nemecka až od tej doby, kedy vstúpila po jeho boku do vojny proti Sovietskemu zväzu, ale už dávno predtým. Už od r. 1934 vystupovala na medzinárodnom fóre vždy v tesnej zhode s nacistickými a fašistickými mocnosťami Osi, až sa otvorene pripojila k tzv. Paktu proti Kominterne, ktorý bol obrátený proti Sovietskemu zväzu, v skutočnosti bol však tiež politickým nástrojom nemeckej imperialistickej politiky na európskom kontinente. Využívajúc opory, ktorí nachádzala v talianskom fašizme a v nemeckom militarizme a nacizmu, Maďarsko sledovalo urputne tzv. revizionistickú politiku, ktorou po dobu mnohých rokov marilo všetky pokusy aj možnosti o priateľskú úpravu vzťahov medzi štátmi v strednej Európe vôbec a pomáhalo predovšetkým pripravovať Nemecku budúci útok na jeho menších susedov.“ Nóta československej vlády, zaslaná spojeneckým vládam, dňa 16. 12. 1941, o vojnovom stave ČSR so štátmi a ich satelitmi. Bojující Československo. 1938–1945. Praha – Košice, s. 98.
- 19 Citované podľa: Rozhlasový prejav prezidenta dr. E. Beneša po vpáde Nemecka do Sovietskeho zväzu, zo dňa 24. 6. 1941. In: Bojující Československo. 1938–1945. Praha – Košice, s. 83.
- 20 Nóta československej vlády, ... cit. dielo s. 101.
- 21 Z prejavu dr. E. Beneša z 24. 7. 1941: „Počujem práve, že takzvaný slovenský štát vstúpil do vojny so Sovietskym zväzom. Slováci teraz vidia, kam ich tí zločineckí slovenskí Quislingovia zaviedli, vidia, ako nemecký korbáč ženie našich slovenských synov do krvavého kúpeľa. Tento príšerný zločin bude raz strašne potrestaný.“ In: Bojující ČSR. 1938–1945. Praha – Košice, 1945, s. 83–84.
- 22 Československá vláda pokladá za potrebné aby uistila vládu V. Británie, ZSSR, USA a ostatné spojenecké vlády, že v zhode s rozhodnou vôľou československého ľudu potrestá po zásluže všetkých československých občanov bez ohľadu na ich národnosť, ktorí sa dopustili zrady na Československej republike tým, že sa spojili s Nemeckom a aktívne pomáhali proti záujmom vlastného štátu i celej Európy, previniac sa tým zároveň proti štátom a vládam, ktorých vláda a československý štát je dnes spojencom v tejto vojne proti Nemecku, Maďarsku a iným mocnostiam Osi, ako aj proti ich pomocníkom.“ Nóta československej vlády, zo dňa 16. 12. 1941. In: Bojující ČSR 1938–1945. Praha – Košice, 1945, s. 101–102.
- 23 Beneš sa chce pomstiť na slovenskom národe za to, že ho na politickú krízu roku 1938 – eho a na túto vojnu nepripravil.“ OSUSKÝ, Štefan: Beneš a Slovensko. (Londýn 1943). In: MICHÁLEK, S.: Diplomata Štefan Osuský (1889–1973). Bratislava: Veda, 1999, s. 309.
- 24 HUSÁK, G.: Svedectvo o SNP. Bratislava, 1969, s. 112 a 113.
- 25 „Čo najrozhodnejšie odmietame a odsudzujeme protidemokratické a násilnícke výčiny a názory ľudáckeho režimu u nás. Slovenský národ nemá nič spoločného so spolenctvom s hitlerovským Nemeckom. Naopak,

- celým svojim zmysľaním a presvedčením bol vždy na strane spojencov, čo pri každej vhodnej príležitosti doma i na fronte potvrdil skutkami. Slovenský národ v súhlase s našimi národnými tradíciami rozhorčene odmietal tisoovsko-tukovskú zradu na Slovanstve, ktorou ľudácky režim hnal slovenský národ do boja proti bratskému národu ruskému a ostatným slovanským národom.“ Deklarácia SNR, 1. 9. 1944. Výňatok. Dokumenty slovenskej národnej identity a štátnosti. II. Bratislava 1999, s. 353–354.
- 26 „Dnešným dňom slovenský národ manifestačne sa pripojuje k spojeneckým národom, ktoré svojim bojom a veľkými obeťami zabezpečujú slobodu a demokratický život i nášmu malému národu. Všetkými silami chceme prispieť k rýchlemu skončeniu tohto zápasu o slobodu.“ Deklarácia SNR, 1. 9. 1944 (Výňatok). Dokumenty slovenskej národnej identity a štátnosti. II. Bratislava, 1999, s. 353–354.
- 27 „Slovenské národné povstanie predovšetkým rehabilitovalo slovenský národ v očiach revolučných národov Európy i celého sveta a raz navždy zamietlo zdanie, že je jeho „osudovou“ dejinnou kliatbou byť preochotným posluhovačom kontrarevolučnej reakcie, kedykoľvek sa zberá zmerať svoje sily s revolúciami, pohýnjúcimi svet dopredu. ... bez výhrad a zľavovania zlúčiť v našej pozícii oddanosť myšlienke národnej samobytnosti s vernosťou pokroku, demokracii a ich revolúciám. ... Dalo svetu na vedomie našu novú históriu. Nám zasa dalo nové historické vedomie. To ozaj nie je málo.“ NOVOMESKÝ, L.: Predhovor v knihe: HUSÁK, G.: Svedectvo o SNP. Bratislava, 1969, s. 10 a 11.
- 28 Takto zhodnotil „akoby mimochodom“ SNP spisovateľ a profesor maďarského gymnázia v Bratislave Rezső Szalatnai (1904–1977) zástanca slovensko – maďarskej vzájomnosti: v dokumente Memorandum. Maďari na území ČSR v rokoch 1938–1945. Na inom mieste dodal: „píšeme historickú pravdu, ak konštatujeme, že SNR by sa nikdy nebolo uskutočnilo, aby mu Maďari nepomohli.“ In: VADKERTY, K.: Maďarská otázka v Československu 1945–1948. Bratislava, 2002, s. 818 a n.
- 29 Podľa predbežného prímeria, ktoré bolo podpísané 11. októbra 1944 sa Maďarsko malo vzdať území anektovaných po roku 1938 a vyhlásiť Nemecku vojnu. Boli to však požiadavky Spojencov, ktoré boli nad „možnosť“, historické a právne vedomie Maďarov, nielen vtedajšieho horthyovského vedenia, ale aj nad antifasistických predstaviteľov Maďarska, národa a krajiny ktorá sa identifikovala s Veľkým Uhorskom, nebola schopná sa s týmto pre nich historicky právo rozísť, vrátane odtrhnutia sa od svojho „jediného spravodlivého spojenca“, aj keď rozpútal a viedol zločinnú vojnu. Dokonca aj súčasní maďarskí historici (pôsobiaci aj na univerzitách v USA), ktorých dielo sa preložilo aj do českého jazyka, kvalifikujú s plnou vážnosťou integrovanie bývalých území Uhorska do ČSR, Rumunska, Juhoslávia ako „anexiu“. V súlade s tým pripojenia týchto území k Maďarsku podľa I. a II. viedenskej arbitráže kvalifikujú ako „REANEXIU“, t.j. síce ako anexiu, ale anexiu anektovaného územia, teda za historicky spravodlivú anexiu. Por. KONTLER, L.: Dějiny Maďarska. Nakladatelství Lidové noviny. Praha, 2001, s. 355.
- 30 Ferenc Szálasi vedúca osobnosť Strany šíповých krížov (nyilasov) bol s hodnosťou „Vodca maďarského národa“ („regentom“ teda hlavou maďarského štátu ešte stále vo forme „kráľovstva“ a súčasne premiérom, predsedom vlády), ktorá jestvovala od 16. októbra 1944 do 28. marca 1945 a vystupovala ako tzv. vláda národnej jednoty Maďarska, ktoré bolo posledným spojencom nacistickej Nemeckej ríše. Členovia tejto vlády F. Szálasiho našli v marci 1945 útočisko na území Tretej ríše. F. Szálasiho zajali vojaci USA, po internácii bol trestnoprosnou formou extradície a odovzdaný späť do Maďarska na retribučné konanie, ktoré sa konalo pred Tribunálom ľudového súdu v Budapešti. F. Szálasi bol obžalovaný, uznaný vinným a odsúdený za zločiny proti štátu, proti ľudskosti a vojnové zločiny. Trest smrti nad ním bol vykonaný v Budapešti 12. marca 1946. Por. Ferenc Szálasi, Wikipédie svobodná encyklopedie. (česká verzia hesla). Navštívené dňa 17. 6. 2015.
- 31 V priebehu činnosti tejto vlády F. Szálasiho prišlo o život asi 100 000 osôb teda polovica príslušníkov židovskej komunity v Budapešti. Viacej ako 80 000 Židov, vrátane žien detí a starcov, bolo deportovaných do koncentračných táborov. Organizovali sa tzv. pochody smrti. Stali sa obeťami druhej vlny deportácii Židov z Maďarska, obeťami holocaustu. Szálasi s cieľom spomalit postup Červenej armády, umožniť nemeckým nacistickým vojskám opevniť sa na západnej hranici Szálasi, obetoval Budapešť, jej obyvateľov poldruhamešačnému boju v obklúčení, vyhlásil totálnu mobilizáciu (všetkých mužov od 14 do 70 rokov) a odmietol výzvu maďarských cirkevných hodnostárov aby opustil obklúčené hlavné mesto na Vianoce 1944. Osobne teda F. Szálasi ako „vodca maďarského národa“, predstaviteľia jeho vlády týmto svojim konaním páchali zločiny proti ľudskosti, vojnové zločiny, ale aj zločiny proti maďarskému ľudu, maďarskému národu, maďarskému štátu. Por. KONTLER, L.: Dějiny Maďarska. Praha, 2001, s. 355 a 356.
- 32 KONTLER, L.: Dějiny Maďarska. Praha, 2001, s. 352 a 355.
- Po inaugurácia za „regenta“ zastupujúceho kráľa maďarskej (uhorskej) monarchie, teda za hlavu tohto štátu, za „správcu ríše“ prisahou, ktorú vykonaval dňa 4. novembra 1944 na „svätú korunu“, podľa mytologickej teokratiky – právnej doktríny pochádzajúcej od prvého uhorského kráľa sv. Štefana premenoval krajinu na „Ríšu spojených maďarských odvekých krajín“. Magyarország nemzetvezetője. V súlade s maďarskou štátnou doktrínou, organickou koncepciou „svätej koruny“ podľa jej teritoriálnej dimenzie Uhorské kráľovstvo (v maďarskom jazyku autenticky od založenia s názvom „Magyarország, resp. Magyar Királyság, ktorým sa popieral jeho multietnický charakter, vyjadroval sa v rozpore s pravdou, dominantne iba jeho maďarská etnická a národná podstata a povaha) nepretržite právne jestvovalo aj po zániku habsburskej monarchie jej rozpadom, a jeho územnou súčasťou boli všetky pôvodné teritória, ktoré do Svätéhoštefanského kráľovstva patrili v roku 1918. Pomenovaním tohto útvaru na „Ríšu spojených maďarských odvekých krajín“ sa podľa jeho autorov mohlo uplatňovať údajné právo na „restitutio in integrum“. Začlenením slova „spojených“, resp. v inom preklade slova „zväz“ (Maďarský zväz starovekých krajín [zemí]) sa do istej miery mohlo predpo-

- kladať, že pôjde o zväz týchto krajín, t.j. o ich zložených štát. Do tejto „ríše maďarských odvekých krajín“ mali patriť, či podľa F. Szálasiho ako hlavy tohto útvaru patrili územia získané I. a II. viedenskou arbitrážou (1938, 1940), anexiou Podkarpatskej Rusi a okupáciou a anexiou južného Sedmohradska v roku 1944/1945.
- 33 Podľa preambuly – Mierová zmluva s Maďarskom, z roku 1947, publikovaná in Sbírka zákonů a nařízenій republiky Československé. Ročník 1947. Částka 91.
- 34 Porovnaj, Preambula. Mierová zmluva s Maďarskom, uzavretá 10. 2. 1947. publikovaná pod č. 192/1947 Sb. z. a n. Čiastka 91.
- 35 „Nemecké ... vojenské jednotky ... boli úplne porazené a bezpodmienečne kapitulovali a Nemecko, ktoré je zodpovedné za vojnu, nie je viacej schopné odporovať vôli víťazných mocností. ... V Nemecku nie je žiadna ústredná vláda alebo úrady, ktoré by boli schopné prevziať zodpovednosť za udržanie poriadku, za správu krajiny a za uskutočnenie požiadaviek víťazných mocností. ... Vlády Spojeného kráľovstva, USA, ZSSR, a Dočasnej vlády Francúzskej republiky preberajú týmto najvyššiu vládnu moc v Nemecku. ... Prevzatie za horeuvedených účelom menovanej vládnej moci a plných mocí neznamená anexiu Nemecka.“ Dokumente zur Staatsordnung der DDR. I. Berlin, 1959, s. 67 a n.
- 36 „... Dočasná národná vláda sa zaväzuje, že Maďarsko nahradí všetky hmotné škody, ktoré spôsobilo vo vojne proti Sovietskemu zväzu a ostatným susedným národom.“ Vyhlásenie Dočasnej národnej vlády. 23. 12. 1944 – Debrecín. In: BEŇA, J.: Dokumenty k dejinám štátu a práva krajín strednej a východnej Európy. II. diel. UK, 1994, s. 55.
- 37 Deklarácia o oslobodenej Európe. Komuniké o konferencii šéfov vlád troch spojeneckých mocností – ZSSR, USA a V. Británie na Kryme (11. 2. 1945). In: Teherán – Jalta – Postupim. (Zborník dokumentov). Bratislava, 1972, s. 186–187.
- 38 Por. Sbírka zákonů a nařízenій republiky Československé. Ročník 1947. Částka 91. Vydána dne 22. listopadu 1947.
- 39 Deklarácia o ukрутnostiach z r. 1943. In: Dokumenty ke studiu mezinárodního práva a politiky, díl 1. Praha, 1965, s. 79.
- 40 Tamtiež s. 526, alebo č. 164/1947 Sb.
- 41 Cit. podľa: RAŠLA, A.: Ludové súdnictvo ako forma mimoriadneho súdnictva. Bratislava, 1969, s. 24 až 25.
- 42 ŠTURMA, P.: Mezinárodní trestní soud a stíhání zločinů podle mezinárodního práva. Praha: Karolinum, 2002, s. 9–10.
- 43 „Vzhľadom na to, že Nemecko od začiatku terajšieho konfliktu, ktorý vznikol z jeho útočnej politiky, zriadilo v obsadených krajinách režim teroru charakterizovaný medziiným zatýkaním, hromadným vysídľovaním, popravami rukojemníkov a masakrami; a vzhľadom na to, že podobných skutkov sa dopúšťajú spojenci Ríše a v niektorých krajinách spoluvinníci okupačnej moci...“; cit. Podľa RAŠLA, A.: Ludové súdnictvo... citované dielo, Bratislava, 1969, s. 18.
- 44 Argumentmi predstaviteľov USA proti mimosúdnej exekúcii boli: a) poprava „by predstavovala porušenie najzákladnejších zásad spravodlivosti, uznávaných všetkými členmi Spojených národov“; b) poprava nepriateľských vodcov by mohla spôsobiť, že Nemci a Japonci by z týchto zločincov urobili mučeníkov; c) odsúdenie vojnových zločínov po procese „si získá maximálnu podporu verejnosti v našej dobe a stretne sa s úctou v dejinách“; d) použitie súdneho postupu navyiac „umožní celému ľudstvu skúmať v budúcnosti autentický záznam“ nemeckej a japonskej zločinnej činnosti“. In: RÖLLING, B. V. A. – CASSESE, A.: Tokijský proces. Praha, 1995, s. 114.
- 45 Úradní postavení obžalovaných, at' jako hlav státu nebo odpovědných úředníků ve veřejných úřadech, nebude pokládáno za skutečnost zprošťující je odpovědnosti ani za skutečnost zmírňující trest. Čl. 7. Štatútu mezinárodního vojenského súdneho dvora. In: Zákon č. 164/1947 Sb. z. a n.
- 46 Podľa Londýnskej dohody z 8. 8. 1945 (čl. 1) bol zriadený Medzinárodný vojenský súdny dvor (resp. podľa neskoršieho úzusu „tribunál“) pre trestné konanie s vojnovými zločincami, ktorých trestné činy nebolo možné osobitne zemepisne umiestniť bez ohľadu na to, či sú obviňovaní jednotlivlo alebo ako členovia organizácie, či skupín alebo podľa oboch vlastností (kritérií). In: Zákon č. 164/1947 Sb. z. a n.
- 47 Upravilo ho ustanovenie článku 8. Štatútu medzinárodného vojenského súdneho dvora v dikcii: „Skutočnosť, že obžalovaný konal na rozkaz svojej vlády alebo svojho predstaveného, nezavahuje ho zodpovednosti, ale môže byť pokladané za poľahčujúce pre výmeru trestu, ak rozhodne Súdny dvor, že si to žiada spravodlivosť.“ In: Zákon č. 164/1947 Sb. z. a n.
- 48 Vražda, vyhľadovanie, zotročovanie, deportácie alebo iné neľudské činy spáchané proti akémukol'vek civilnému obyvateľstvu pred vojnu alebo za vojny, ak boli spáchané z dôvodov politických, rasových či náboženských, podľa nacistickej ideológie sa kvalifikovali podľa čl. 6. odsek c) Štatútu medzinárodného vojenského tribunálu, ako zločiny proti ľudskosti. In: Zákon č. 164/1947 Sb. z. a n.
- 49 Prelomenie zásady zákazu retroaktivity trestného zákona bolo obsiahnuté v ustanovení čl. 6. Odseku c) Štatútu medzinárodného vojenského tribunálu formuláciou, že vražda, vyhľadovanie, zotročovanie alebo iné neľudské činy spáchané proti akémukol'vek civilnému obyvateľstvu, alebo prenasledovanie z príčin politických, rasových či náboženských spáchané – **pred vojnou alebo za vojny** kvalifikujú a stíhajú ako zločiny proti ľudskosti. Dohoda o stíhaní hlavných vojnových zločínov Európskej Osi nadobudla platnosť dňom jej uzavretia, teda 8. augusta 1945. V tento deň nadobudla účinnosť pre jej deklarantov a signatárov, t.j. Francúzsko, USA, Veľkú Britániu a ZSSR. Pre ďalšie štáty nadobudla účinnosť dňom ich pripojenia sa k tejto Dohode. Pre Československu republiku nadobudla medzinárodnú účinnosť dňom 26. septembra

1945. Z hľadiska medzinárodnej trestnej zodpovednosti pôsobila so spätnou účinnosťou na konania ktoré sa vykonali pred 1. 9. 1939, ako aj v nasledujúcom období vojny, t.j. pred dňom účinnosti Dohody a Štatútu, t.j. pred 8. 8. 1945.
- 50 Podľa čl. 6, písm. a) Štatútu sa zločiny proti mieru vymedzovali ako „osnovanie, príprava, podnecovanie alebo podniknutie útočnej vojny alebo vojny porušujúcej medzinárodné zmluvy, dohody alebo záruky, alebo účasť na spoločnosť pláne alebo sprisahaní k vykonaniu čohokoľvek z toho, čo bolo uvedené vyššie. In: Zákon č. 164/1947 Sb. z. a n.
- 51 Por. ustanovenie čl. 6., písm. c) druhý odsek Štatútu medzinárodného vojenského tribunálu. In: Zákon č. 164/1947 Sb.: Vúdcové, organizátori, podnecovatelia a spoluvinníci zúčastnívi sa pri osnovaní alebo provádzaní spoločného plánu alebo spiknutí ku provedení niektorého ze zmienených zločinů jsou odpovědny za všechny činy všech osob při provádění takového plánu. Subjektom tohto zločinu mohli byť vodcovia, organizátori, podnecovatelia a spoluvinníci zúčastnení na ňom; objektívna stránka skutkovej podstaty tohto zločinu bola naplnená účasťou – a to opäť alternatívne, buď pri osnovaní alebo pri vykonávaní spoločného plánu alebo sprisahania – k vykonaniu niektorého v tomto článku uvedených zločinov: t.j. zločinov proti mieru, alebo vojnových zločinov alebo zločinov proti ľudskosti. Subjekt tejto skutkovej podstaty bol zodpovedný nie iba za svoje činy, nie iba za činy spolupáchateľov ktoré poznal – ALE bol zodpovedný za všetky činy všetkých osôb pri vykonávaní takéhoto plánu.
- 52 Norimberský proces. II. Sborník materiálu. Díl druhý. Praha, 1953, s. 127.
- 53 Závěrečná řeč hlavního žalobcu za ZSSR R. S. Rudenka. In: Norimberský proces. Sborník dokumentů. Druhý díl. Praha, 1953, s. 218.
- 54 Nemecká okupácia Československa bola vopred rozhodnutá s konečnou platnosťou schválením plánu „Fall Grün“ 5. novembra 1937. Podľa zistenia tribunálu v marci 1938 maďarský veľvyslanec v Berlíne navrhol Ribbentropovi, „že možné vojnové ciele proti Československu by mali byť prediskutované medzi nemeckou a maďarskou armádou“. Rozsudok Medzinárodného vojenského tribunálu. In: EČER, B.: Norimberský proces II. Praha: Orbis, 1953, s. 467.
- 55 „V dobe mníchovskej krízy navštívil admirál M. Horthy a premiér Imrédy Nemecko a pri stretnutí v Kieli im Hitler, ktorý bol odhodlaný rozdeliť Československo, ponúkol celé bývalé Uhorsko, t.j. Slovensko, ak budú ochotní napadnúť Čechoslovákov z tylu. Oba maďarskí predstavitelia vedomí si vojenskej nepripravenosti krajiny, to však odmietli a namiesto toho navrhovali dohodu založenú na etnickom princípe, ktorá by sa týkala ako Slovenska tak aj Sudet, Nemcami osídleného pohraničia Čiech a Moravy. Keď si ich Hitler znovu pozval na 20. septembra (1938) do Berchtesgadenu, maďarskí vodcovia cívlí a mobilizovali svoju špatne pripravenú armádu.“ KONTLER, L.: Dějiny Maďarska. Lidové nakladatelství. Praha, 2001, s. 342–343. Vyjadřili súhlas so zločinným zámerom, a zúčastnili sa na jeho na jeho príprave, podnietení a zúčastnili na podniknutí zločinu agresie v štádiu prípravy a pokusu.
- 56 „... jasne vysvitá i z dokumentov norimberského procesu, ktoré dokazujú napr. i to, že Horthy sám, bez nátlaku, sa ponúkal Hitlerovi za nástroj agresie proti nám. Už i preto dúfame, že bude vyhovelé požiadavke Juhoslávie a že vojnový zločinec Horthy bude tejto vydaný k sthňaniu.“ Poslanec dr. I. Horváth v rozprave na 37. schôdzi Dočasného národného zhromaždenia, v rozprave k expozé ministra zahraničných vecí ČSR Jana Masaryka, 6. marca 1946. Digitálna knihovna parlamentu www.psp.cz, alebo www.nrsr.sk.
- 57 „Preto sa pri správe území (nadobudnutých Maďarskom I. a II. viedenskou arbitrážou) postupovalo značne rozdielne; jediné, čo bolo všade jednotné sa stali krivdy páchané na menšinách, najmä v Bážke, odkiaľ boli Srbi, ktorí sa tu usadili po roku 1918 ihneď vyhnaní. V januári 1942 tu boli spáchané najhanebnejšie zo zverstiev, ktorého sa maďarská armáda v priebehu vojny dopustila, totiž masakr viacej ako 3000 civilistov v meste Novi Sad (Újvidék), ako odveta za partizánske akcie v okolí.“ KONTLER, L.: Dějiny Maďarska, cit. dielo, s. 348. „Bývalého regenta Horthyho na začiatku roku 1945 Američania prepustili z väzenia. ... Juhoslovanskú žiadosť o jeho vydanie (pre masakr vo Vojvodine) Američania odmietli.“ LENDVAI, P.: Tisíc let maďarského národa. Praha: Academia, 2003, s. 339.
- 58 Medzinárodný vojenský tribunál, Norimberg, Rozsudok: ... Prvým aktom agresie, ktorý je kladený podľa žalobného spisu obvineným za vinu, je okupácia Rakúska a Československa a prvou agresívnou vojnou, uvedenou v žalobe, je vojna proti Poľsku, ktorá začala dňa 1. septembra 1939. ... Z predložených dôkazov vyplýva jasne, že táto vojna, rovnako ako okupácie Rakúska a Československa, boli dobre premysleným a dôkladne pripraveným aktom, a že bolo zahájené až vtedy, keď bolo rozhodnuté, že nastala vhodná doba na ich uskutočnenie, ako určitej vopred vytýčenej schémy a plánu... Tribunál kvalifikoval túto činnosť obžalovaných ako zločin osnovania, prípravy, podnecovania a podniknutia agresívnej vojny, alebo ako účasť na spoločnom pláne alebo sprisahaní k príprave, k podnecovaniu alebo podniknutiu útočnej vojny“ podľa oddielu I. a oddielu II. Štatútu. In: EČER, B.: Norimberský proces II. Praha: Orbis, 1953, s. 459 a 495.
- 59 „Právě na tomto místě je třeba si položit otázku: v jaké míře a v jakém smyslu odpovídají za plynové komory, koncentrační tábory, masové vyhlazování, ponižování, ubíjení a odlišťění milionů jen představitelé nacistického hnutí, nebo jsou za tyto jevy **spoluodpovědní i všichni ti, kteří z těchto hnutí mlčky profitovali, plnili jeho příkazy a nekladli jim odpor.** Černobílé schéma vylučné odpovědnosti představitelů nacismu a nedostatku odpovědnosti všech ostatních sotva existuje. Tak jako na vzniku a vývoji nacismu se podílely i další evropské státy a jejich vlády, neschopné a neochotné čelit již od počátku nacistické expanzi, **odpovídá za něj v první řadě sám německý národ, byť i v jeho řadách se našlo nemálo těch, kteří aktivně a statečně proti němu vystoupili.** Mezi odpovědností ‚zbytku světa‘ a odpovědností německého národa, mezi mlčením

a pasivitou jedněch a mlčením a spíše aktivitou druhých zdá se však přece jen existovat podstatný rozdíl, jenž hraje významnou roli i v otázce důkazního břemene. Byla to totiž podstatná část německého národa, která v mnoha směrech bezprostředně a vědomě participovala na vytváření mocenských struktur v nacistickém Německu, na expanzi nacistického Německa vůči Československu a všeobecně na nacistických záměrech a aktech, vedoucích k tomu, že v sázce byl osud celého světa. **Ani život v politické temnotě nelegitímuje totiž k naprosté sociální rezignaci a apatii...**"

Nález Ústavního soudu České republiky. Publikované Sběrka zákonů České republiky č. 55/1995.

- 60 „Práva někdejších občanů Československa bylo nutno po ukončení nacistické okupace omezit ne proto, že zastávali odlišné postoje, ale z toho důvodu, že **tyto jejich postoje byly v celkovém kontextu nepřátelské vůči samé podstatě demokracie a jejímu hodnotovému řádu a ve svých důsledcích představovaly podporu útočné válce. Tato omezení platí v daném případě stejně pro všechny případy splňující stanovenou podmínku, totiž vztah nepřátelství k Československé republice a její demokratické státní formě, bez ohledu na národnostní příslušnost.** Pokud některé sociální skupiny v používání lidských práv a svobod si nekladou žádné meze a destruuji tím práva a svobody ostatních, nezbyvá než takové chování právně i sociálně sankcionovat. Také dekret prezidenta republiky č. 108/1945 Sb. sledoval tedy zájem politické a ekonomické stabilizace demokratické země, zbídačené válkou a okupací, stejně jako zájem odstranění dalších možných recidiv obdobné historické situace, i zájem ochrany práv a svobod jejích občanů, kteří toto břemeno nesli a jejichž společenské a mravní vědomí – nezbytné pro výkon těchto práv – by v případě absence takové sankce utrpělo nedozírné trhliny, ... **Nález Ústavního soudu České republiky.** Publikované Sběrka zákonů České republiky č. 55/1995.

- 61 „Právní systém Evropské unie sa stane po vstupe pre nás všetkých záväzným. Podľa môjho osobného presvedčenia Benešove dekréty neharmonizujú s európskymi právnymi normami. Takže, ťažko si predstaviť nejaký štát aspirujúci na členstvo v únii, ktorého dekréty sú v ostrom kontraste s európskymi právnymi normami a chcel by ich zachovať vo svojom právnom systéme. Problém teda nepokladám za slovensko-maďarský, resp. česko-maďarský, ale za právny problém Európy. Od prístupu do únie očakávame, že Benešove dekréty z právnych predpisov Českej a Slovenskej republiky budú automaticky vymazané.“ V. Orbán premiér vlády Maďarska dňa 20. 2. 2002 v prejave v Európskom parlamente.

- 62 Reagovala konkrétne na úsilie spochybníť jej reštitučné zákonodarstvo z obdobia po roku 1990. Dôležité bolo, že zdôraznila, že právne a majetkové vzťahy, ktoré z dekrétov prezidenta republiky vyplynuli sú „nespochybniteľné, nedotknuteľné a nemenné“. Uznesenie zo 49. schôdze Poslaneckej snemovne Parlamentu Českej republiky zo dňa 24. apríla 2002.

- 63 Uznesenie Národnej rady Slovenskej republiky z 20. septembra 2007 o nedotknuteľnosti povojnových dokumentov k usporiadaniu pomerov po II. svetovej vojne na Slovensku (tlač 394).

Legal Liability in Defascization Legislation of Czechoslovakia and in International Law

Jozef Beňa

Summary

The defascization legislation of Czechoslovakia between 1944 and 1945 had two sources; these were presidential decrees and regulations of the Slovak National Council. The author examines an internal issue of content of respective legislation within the two systems in their mutual compatible and complementary relationship. He incorporates these into the wider context of International Law in the form of the Statute of the International Military Tribunal. Priority is given to theoretical aspects of the presumption of liability of persons of German and Hungarian nationality – citizens of Czechoslovakia – who voluntarily accepted the citizenship of a foreign occupying power, and to the issue of establishing and embedding the concept of international criminal liability.

The final aim of the paper is tackling and treating of the issue of collective liability and of the issue of crime of preparing a conspiracy against peace – in the activities of the Nuremberg International Military Tribunal. It argues against the constructed institute of collective guilt that was used to discredit the whole denazification legislation of Czechoslovakia. The truth is that this legislation indeed incorporated some extraordinary provisions and institutes, legal structures and concepts. However, these matched the extraordinary situation, crimes against peace, crimes against humanity, which were caused by the states, war aggressors. It also anticipated certain provisions of International Criminal Law contained in the Statute of the International Court of Justice. Czechoslovak defascization legislation was innovative, creative, and reached a high legal quality. It was legitimate, and it was fair.